

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra francouzského jazyka a literatury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Gender, nebinární genderová identita – lingvistický a sociologický přístup
frankofonních mluvčích

Genre, identité de genre non binaire – une approche linguistique
et sociologique des locuteurs francophones

Gender, non-binary gender identity – a linguistic and sociological
approach of francophone speakers

Bc. Lucie Martínková

Vedoucí práce: PhDr. Kateřina Suková Vychopňová, Ph.D.

Studijní program: Učitelství francouzského jazyka pro 2. stupeň základní školy a
střední školy se sdruženým studiem Učitelství anglického jazyka pro
2. stupeň základní školy a střední školy

Studijní obor: N FJ-AJ 20

2023

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Gender, nebinární genderová identita – lingvistický a sociologický přístup frankofonních mluvčích* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 3. prosince 2023

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Kateřině Sukové Vychopňové, Ph.D. za věcné připomínky, čas a úsilí, které práci věnovala a milou spoluprací.

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje problematice genderu – zejména jeho nebinárnímu pojetí. Zkoumá, jak k této oblasti přistupuje francouzský jazyk a frankofonní společnost. Stěžejní kapitoly pojednávají o genderu, sociokulturním pohledu na něj a jazykovém přístupu. Práce se v první kapitole stručně věnuje filozofii jazyka a jazykové kultuře obecně. V rámci druhé kapitoly jsou vysvětleny klíčové pojmy související s genderem a jsou představena různá pojetí genderu napříč kulturami. Ve třetí kapitole jsou popsány klíčové jazykové jevy, které představují překážku v cestě za neutrálním francouzským jazykem. Jádro jazykové části práce tvoří čtvrtá kapitola s tzv. *écriture inclusive*, inkluzivním psaním, které v mnoha bodech nabízí řešení na jazykovou rovnoprávnost. Jsou představeny oficiální podoby této formy jazyka ve Francii a v Kanadě a popsány jeho principy. Dále práce obsahuje návrh na genderově neutrální řešení francouzského jazyka podle Florence Ashley působící v oblasti práva a zdraví transgender jedinců v Kanadě. V poslední páté kapitole jsou prezentovány reakce na inkluzivní a neutrální podobu francouzštiny. Jsou popsány kontroverzní debaty, které vznikly kolem vyjádření Francouzské akademie, člena vlády a ministra školství. Cílem práce je popsat koncept genderu v jeho komplexnosti, představit návrh na neutralizaci francouzského jazyka s jejími klady i zápory a podpořit její užívání tam, kde vytváří bezpečné a rovné prostředí.

KLÍČOVÁ SLOVA

gender, maskulinita, femininita, nebinární genderová identita, inkluzivní jazyk, genderově neutrální zájmena

ABSTRACT

The thesis focuses on the issue of gender, in particular its non-binary conception, and investigates how the French language and Francophone society approach this area. The core chapters examine the multifaceted aspects of gender, incorporating sociocultural perspectives and linguistic approaches. In the first chapter, the thesis briefly scrutinizes the philosophy of language and linguistic culture in general. The second chapter explains pivotal concepts related to gender and introduces diverse cultural conceptions of gender. The third chapter describes key linguistic phenomena that pose challenges to achieving neutrality within the French language. The core of the linguistic part of the thesis is the fourth chapter, with the so-called *écriture inclusive*, inclusive writing, which at many points offers a solution to linguistic equality. The official forms of this approach in France and Canada are presented and its guiding principles are described. In addition, the thesis incorporates a proposal for a gender-neutral solution for the French language put forth by Florence Ashley, a legal and health activist specializing in transgender issues in Canada. The last chapter, chapter five, outlines reactions to the inclusive and gender-neutral form of the French language. The controversial debates that arose around statements made by the French Academy, a member of the government and the Minister of Education are described. The aim of the thesis is to expound the concept of gender in its complexity, to present a proposal for neutralizing the French language with its advantages and drawbacks, and to advocate for its implementation in contexts where it fosters a secure and equal environment.

KEYWORDS

gender, masculinity, femininity, non-binary gender identity, inclusive language, gender-neutral pronouns

Obsah

Úvod	7
1 Filozofie jazyka	9
1.1 Konstitutivní rysy a funkce jazyka	9
1.2 Funkce jazyka podle Romana Jakobsona	9
1.3 Jazyk a společnost: sociolingvistika	10
1.4 Pragmatická stránka jazyka	10
1.4.1 Princip zdvořilosti	11
1.5 Jazyková kultura	12
2 Gender a nebinarita – sociokulturní pohled	14
2.1 Klíčové pojmy a jejich historie	14
2.1.1 Gender	14
2.1.2 Genderová dysforie	16
2.1.3 Cisgender	17
2.1.4 Intersex (DSD)	17
2.1.5 Transgender	18
2.1.6 Nebinární genderová identita	23
2.2 Kořeny femininity a maskulinity	24
2.3 Teorie vývoje genderové identity	25
2.4 Nebinární pojetí genderu v evropském kontextu	27
2.5 Nebinární pojetí genderu v mimoevropském kontextu	29
2.6 Queer teorie	30
2.7 Legislativní rámec	31
2.7.1 Česká republika	31
2.7.2 Francie	33
3 Původ a problematika vybraných jazykových jevů	37
3.1 Členy a determinanty	37
3.2 Zájmena	38
3.2.1 Pohled na francouzská zájmena	39
3.3 Rod jako gramatická kategorie	40

3.3.1	Rod u zájmen	40
3.3.2	Rod u podstatných jmen	40
3.3.3	Feminizace podstatných jmen	40
3.4	Shoda v rodě a čísle	42
3.5	Termíny určené pro adresování	42
3.6	Homme	43
4	Lingvistický přístup	44
4.1	Rozdíl mezi inkluzivním a neutrálním francouzským jazykem	44
4.2	Inkluzivní jazyk	45
4.2.1	Historie	45
4.2.2	Oficiální inkluzivní jazyk v Kanadě	46
4.2.3	Oficiální inkluzivní jazyk ve Francii	47
4.2.4	Principy inkluzivního a neutrálního jazyka	48
4.2.5	Argumenty příznivců a odpůrců inkluzivního psaní	57
4.3	Návrh na genderově neutrální francouzský jazyk podle Florence Ashley	57
4.3.1	Strategie neutrálního jazyka	58
4.3.2	Systematický a modulární přístup	60
4.4	Zájmena <i>iel</i> a <i>ol/ul</i>	61
4.5	Motivace pro užívání genderově neutrálních zájmen	62
5	Reakce na inkluzivní a neutrální jazyk	64
5.1	Francouzská akademie	64
5.1.1	Vyjádření Francouzské akademie k inkluzivnímu psaní	65
5.2	Reakce na zařazení zájmena <i>iel</i> do slovníku <i>Le Petit Robert</i>	67
	Závěr	69
	Résumé	71
	Bibliografie	78

Úvod

Téma diplomové práce mě napadlo po diskuzi s jedním z vyučujících katedry francouzského jazyka a literatury. Během konzultace jsme se dostali k tématu genderu a zejména nebinární genderové identity¹ a řešili jsme, jakými způsoby se k tomuto fenoménu přistupuje v různých jazycích. Debata mě zaujala natolik, že jsem si toto téma vybrala pro napsání seminární práce v rámci jednoho z předmětů magisterského programu. Během své zkušenosti v roli asistentky na anglických příměstských táborech jsem měla tu možnost setkat se s dítětem, které se identifikovalo jako transgender a byla jsem tedy tvář v tvář jazykové výzvě, kterou tato skutečnost představuje. Později jsem se zúčastnila workshopu, který ukazoval možnosti komunikace s nebinárními studujícími. Toto téma mě vždy zajímalo jak z pohledu společenského, tak jazykového, proto jsem se rozhodla své znalosti prohloubit a věnovat se mu v rámci diplomové práce.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola nabízí pohled na filozofii jazyka, v rámci ní jsou představeny konstitutivní rysy jazyka a jeho funkce. Kapitola také zkoumá jazyk a jeho funkci ve společnosti a jeho pragmatickou stránku. Druhá, pro práci stěžejní, kapitola představuje pojem genderu a další klíčové pojmy s ním spojené jako je genderová dysforie, cisgender, intersex, transgender a nebinární genderová identita. Na gender je nahlédnuto z mnoha úhlů – jsou předloženy teorie vývoje genderové identity, queer teorie a nebinární pojetí genderu jak v evropském, tak v mimoevropském kontextu. Zároveň je nabídnut i legislativní postup při změně pohlaví a jména v České republice a ve Francii. Ve třetí kapitole jsou popsány vybrané jazykové jevy, které představují překážku v neutralitě ve francouzském jazyce. Další stěžejní kapitola je kapitola čtvrtá, která se zaměřuje na jazykový přístup k problematice představené v předchozích kapitolách. Je představen inkluzivní jazyk, jeho podoby ve Francii a Kanadě a jeho hlavní principy. Je popsán i konkrétní návrh na neutrální francouzský jazyk podle Florence Ashley. V detailu je představeno nové zájmeno *iel* a jsou předloženy argumenty motivující k jeho užívání. V poslední páté kapitole jsou diskutovány reakce na inkluzivní jazyk, které přišly ze stran oficiálních francouzských orgánů.

¹ zastřešující pojem pro jedince, kteří sami sebe nezařazují ani do kategorie muž ani do kategorie žena

Cílem práce je popsat koncept genderu v jeho komplexnosti a nabídnout možnosti, jak na něj nahlížet jiným způsobem než jako na binární systém. Dále práce poskytuje návrh řešení a přístupů, které umožní větší neutralizaci francouzského jazyka. Jsou nabídnuty argumenty pro podpoření užívání neutrálního jazyka tam, kde vytváří bezpečné a rovné prostředí.

1 Filozofie jazyka

V první kapitole bude představena filozofie jazyka a jeho různé aspekty. Budou popsány rysy, které dělají z jazyka jedinečnou instituci, a představeny přístupy různých filozofů jako je Aristoteles, Chomsky, De Saussure, Piaget a Jakobson. Bude také popsán vztah mezi jazykem a společností. Na jazyk bude nahlédnuto i z pohledu pragmatiky, kde bude podrobněji diskutován princip zdvořilosti a jeho význam v užívání jazyka s ohledem na sociální interakce. Ukážeme, jak hluboké dopady může mít nesprávné určování rodu (misgendering). Bude popsána jazyková kultura a s ní spojený paradox standardizace jazyka.

1.1 Konstitutivní rysy a funkce jazyka

Jazyk je jedinečná společenská instituce. Jeho název je odvozen od fyzického orgánu v ústech a už staří Řekové měli stejné označení pro jazyk a pro rozum – *logos*. Jazyk je tedy spojován s racionalitou, rozumností. Již Aristoteles řekl „Řeč je reprezentací zkušeností myslí“. Tím dal najevo souvislost mezi jazykem a psychikou. Dle Čermáka (2011, 78-79) existuje k jazyku a jeho povaze několik přístupů. Chomsky přistupoval k jazyku mentalistickým přístupem a zkoumal ho z pohledu kognitivní psychologie. De Saussure zase na jazyk pohlížel jako na součást sémiologie. Také popsal hlavní rysy jazyka (*langue*), které jsou důležité pro jeho pochopení jako sociálního jevu: jazyk je systém čistých hodnot, ty jsou úhrnem vzájemných opozic, jazyk je forma, ne substance, jazyk je autonomní, nemá přímou vazbu k vnějšímu světu, jazyk je kreativní, tvoří i chápe nekonečné množství vět, je to systém usilující o ekonomii projevu, cílí na různé druhy jazykových úspor, jazyk je racionální systém, je to systém založený na pravidlech, a především na analogii. Strukturalisté, jako například psycholog Jean Piaget, chápou jazyk jako systém tvořící totalitu, celistvost, jako systém založený na vnitřních transformacích a jako systém autoregulující, který sám vyrovnává porušenou rovnováhu.

1.2 Funkce jazyka podle Romana Jakobsona

Podle rusko-amerického lingvisty Romana Jakobsona, je každý akt verbální komunikace složen ze šesti prvků: kontextu, tedy světa, ve kterém se daná zpráva uskutečňuje, mluvčího (vysílatele), který zprávu odesílá, adresáta (příjímatele), který zprávu přijímá, kontaktu mezi mluvčím a adresátem, kódu, který umožňuje dekodování zprávy a zprávy samotné. Z těchto

šesti prvků je odvozeno šest jazykových funkcí. Referenční funkce se váže na kontext. Emotivní, někdy též nazývaná expresivní, se váže na mluvčího, konativní funkce na adresáta. Fatická funkce určuje, prodlužuje nebo i přerušuje komunikaci a váže se na kontakt mezi mluvčím a adresátem. Metalingvistická funkce slouží ke stanovení vzájemné dohody na jazykovém kódu a poetická funkce se zaměřuje na zprávu jako takovou (Hébert 2020, 343-345).

1.3 Jazyk a společnost: sociolingvistika

Čermák (2011, 44) popisuje jazyk jako jedinečnou společenskou instituci, která není založena na přirozeném vztahu vůči věcem. Jazykové znaky mají své sídlo v mozku, existují však díky společenskému konsenzu. Ten je založený na většinovém rozhodnutí pokračovat v této tradici a dobrovolně jazyk přejímat. Jazyk je konvenční, je to výsledek vývoje a je tedy v tomto smyslu i jevem historickým. Sociolingvistika studuje vztah jazyka a společnosti. Jazyk a společnost jsou dvě neodmyslitelně spjaté instituce. Jazyk je pro společnost centrální, je jak znakem daného národa, etnika či skupiny, tak i nástrojem většiny kultury v dané společnosti. Pro jedince je jazyk jak nástrojem socializace, tak i nástrojem pro předávání vědění, zvyklostí a zákonů. Bez něj by společnost zkrátka nemohla fungovat.

1.4 Pragmatická stránka jazyka

Pragmatika studuje jazyk z hlediska žádoucího účinku v sociální interakci v dané situaci. Studuje aspekty komunikace, které jsou implicitní a sdělují víc, než je v komunikaci explicitně řečeno. Čermák (2011) popisuje 3 oblasti, na které se pragmatika soustřeďuje: vztah mezi promluvou a kontextem z hlediska uživatele, užití jazyka z hlediska závislosti na vnějším světě a užití jazyka ovlivněné vztahem mluvčí-posluchač. Pragmatika je tak na pomezí gramatiky, sémantiky a sociolingvistiky. Stala se klíčovou disciplínou pro interpretaci jazyka zejména v jeho mluvené formě. Pragmatika nefunguje na základě jasně daných pravidel, její hodnoty jsou neurčité, pracuje spíše se zásadami a principy. Základními oblastmi pragmatiky jsou implikatury, presupozice, deixe, mluvní akty, princip kooperace. Interakci nejvíce ovlivňuje princip kooperace Paula Grice (1975). Skládá se ze čtyř maximů, kvality, kvantity, relevantnosti a způsobu, jejichž nedodržení je významotvorné a signalizuje určitou informaci navíc. S principem koordinace souvisí

i princip zdvořilosti, jehož cílem je snaha vyhnout se v komunikaci konfliktu. Jedná se o princip, který stanovuje normy sociálně přijatelného kontaktu. (Čermák 2011, 97-99).

1.4.1 Princip zdvořilosti

Při užívání jazyka se klade důraz nejen na jeho správné užití ale i vhodné užití, co se týká kontextu situace. Nejen v komunikaci lidí z odlišných kultur, ale i v interakci mluvčích jedné kultury, je důležité provést správně mluvní akty, aby nedocházelo k nedorozuměním a z nich plynoucím problémům. Přestože zdvořilost je univerzální koncept, její význam a projevy se mohou lišit v různých kulturách, genderu i mocenské pozici. Principu zdvořilosti se dostává v posledních letech velké pozornosti. Ve většině studií byl konceptualizovaný jako strategické vyhýbání se konfliktu nebo také jako strategické vystavění kooperativní sociální interakce. Jeden z pohledů na zdvořilost je z hlediska sociální normy. V různých kulturách jsou považovány za zdvořilé různé projevy, jak už verbální, tak neverbální. Zdvořilost z pohledu sociální normy odkazuje na normativní způsob zdvořilosti jako standard chování ve společnosti. Každá společnost má svá pravidla chování a způsoby myšlení v daném kontextu, zdvořilost znamená následování normy v dané situaci. Podle konceptu tváře Browna a Levinsonové z roku 1987 je v interakci kladen větší důraz na její účastníky než na interakci samotnou. Tvář je veřejný obraz sebe sama. Tvář je něco, co je v interakci plně investováno a hrozí její ztráta. Pojetí zdvořilosti Brownem a Levinsonovou stojí na předpokladu, že mluvní akty mohou ohrozit tvář mluvčího i adresáta v případě, že nenaplní jejich potřeby. Rozlišily mluvní akty ohrožující tvář na základě dvou parametrů – či tvář je v ohrožení, mluvčího či adresáta a jaká tvář je v ohrožení (pozitivní nebo negativní). Negativní tvář je taková, která si hájí své teritorium, chce svobodu, je takový náš osobní ochránce. Naopak pozitivní tvář je obrazem sebe sama, který chceme, aby byl přijímán a oceňován společností. Akty, které ohrožují pozitivní tvář adresáta zahrnují takové, v nichž mluvčí ukazuje výhrady k osobě adresáta, jako je například kritika, stížnosti, přerušování. Akty, které ohrožují adresátovu negativní tvář zahrnují případy, kdy je adresát vystaven přijetí nebo odmítnutí nabídek mluvčího nebo když je mluvčím vyžadována jakákoliv akce ze strany adresáta. Mluvčího pozitivní tvář je ohrožována v momentech, kdy dochází k přiznání ze strany mluvčího nebo například

k omluvě. Negativní tvář mluvčího ohrožuje například vyjádření vděčnosti nebo vyřčení slibu (Sadeghghli a Niroomand 2016).

V kontextu problematiky této práce budeme narážet zejména na ohrožení pozitivní tváře, jejímž hlavním znakem je touha po přijetí.

Conrod (2018) se ve svém článku *Pronouns and Gender in Language*² zabývá složitým vztahem mezi genderem a zájmeny, konkrétně se zaměřuje na zájmena třetí osoby jako nástroj, který společnost používá k utváření sociálního genderu jednotlivce. Tvrdí, že misgendering, nesprávné určování rodu, které se vyznačuje používáním zájmen, jež se rozcházejí s vnitřním sebepojetím jedince, představuje mluvní akt s hlubokými dopady na osloveného jedince. Takovéto nesprávné užití jazykových praktik může vést k pocitu diskontinuity, fragmentace nebo konfliktu, což ovlivňuje nejen jedince, o němž se mluví, ale také osoby v okolním sociálním kontextu. Diskuse se rozšiřuje o pohled na nesprávné určování genderu jako na formu nezdvořilosti, což odpovídá teoretickému rámci, který vytvořili Penelope Brown a Stephen Levinson (1987) diskutovaném v této kapitole. Teorie zdvořilosti je představena jako kooperativní systém, v němž se účastníci komunikace snaží uspokojit potřeby pozitivní a negativní tváře jak své, tak svých partnerů. I když je obecně prospěšné brát v rozhovoru v úvahu přání partnera, není povinné splnit všechny aspekty těchto přání. Tato perspektiva je dále zakotvena v koncepci zdvořilosti Ervinga Goffmana (1967), který zdůrazňuje, že sebepojetí mluvčího se utváří prostřednictvím diskurzu a je ze své podstaty vztahové. Může dojít i k záměrnému použití nezdvořilosti mezi mluvčími, přičemž se poukazuje na souvislost s nesprávným určováním rodu jako na metodu, kterou jedinci vyjadřují agresi nebo nelibost. Záměrná volba zájmen při misgenderingu je považována za jazykovou nezdvořilost, která slouží mluvčím jako mocný prostředek k vyjádření negativních sociálních významů a k prosazení dominance v sociálních interakcích. (Conrod 2018, 5-6)

1.5 Jazyková kultura

Snahou jazykové kultury, jinak také jazykové politiky, je především snaha o standardizaci. K tomu však dochází na úkor přirozené variantnosti. Někdy tedy dochází k paradoxu, který

² *Zájmena a gender v jazyce*

spočívá v tom, že při snaze o standardizaci a kodifikaci jazyka a často umělém zasahování do jazyka, dojde k vypěstování jediného standardu, zatímco ostatní variety, které jsou brány za substandards, prochází přirozeným a spontánním vývojem jazyku vlastním. Tato snaha o jednu variantu, která bude mít vyšší hodnotu a měla by se tak oficiálně užívat, je projevem preskriptivismu. Standard by měl odrážet normu, často je však velká propast mezi oficiální, zvnějšku diktovanou formou, kterou ustanovené skupiny lingvistů považují za normu a většinově užívaným přirozeným standardem mluveným. Tyto snahy o diktování „správné“ praxe jsou projevem konzervatismu a tradice. Ve skutečnosti však ve spontánním, přirozeném vývoji jazyka žádná preskripce neexistuje. V autentickém jazyce neexistuje dichotomie „dobrý-špatný“, „správný-chybný“, jazyk je demokratická instituce a z toho vyplývá, že na jeho „správné užívání“ by tedy nikdo neměl mít právo. U některých jazyků (jako je například právě jazyk francouzský) jsou však snahy o jazykový purismus stále časté (Čermák 2011, 82-84).

Shrnutí

První kapitola se zabývá filozofií jazyka. Je popsáno, jak k němu přistupují různí filozofové a jak ho popisuje sociolingvistika, která zkoumá vztah mezi jazykem a společností. Jazyk je nahlížen i z pragmatického hlediska, zvláštní pozornost je věnována principům kooperace a zdvořilosti. Je vysvětlen význam principu zdvořilosti v užívání jazyka s ohledem na sociální interakce. Je popsáno, jak hluboké dopady na jedince může mít nesprávné určování rodu. V této kapitole se věnujeme i jazykové kultuře, která má za cíl standardizaci jazyka, často však na úkor jeho přirozeného vývoje.

2 Gender a nebinarita – sociokulturní pohled

V této kapitole budou popsány a vysvětleny klíčové pojmy, které budou dále používány v průběhu práce. Dále bude představena historie femininity a maskulinity podle článku Stetse a Burka (2000). Podle Burka budou také popsány tři hlavní teorie vývoje genderové identity – psychoanalytická, kognitivně-vývojová a teorie učení. Další dvě části této kapitoly se budou věnovat nebinárnímu pojetí genderu v evropském a mimoevropském kontextu. Budeme se věnovat třem evropským a třem mimoevropským kulturám, které se vymykají tradičnímu binárnímu pojetí genderu. Ve stručnosti budou představeny principy queer teorie. V rámci této kapitoly bude předložen legislativní rámec týkající se změny pohlaví a změny jména v České republice a ve Francii.

2.1 Klíčové pojmy a jejich historie

Orientace v jazyce související s genderovou identitou může být náročná, zejména pro ty, kteří nemají s transgender komunitami větší zkušenosti. Složitost je umocněna skutečností, že různí jedinci mohou označení identity přiřadit mírně odlišné významy. Tyto rozdíly mohou pramenit z vývoje významů v průběhu času, z různých geografických kontextů, politických perspektiv, sociálního zázemí a vzdělání. Rozpoznání a řešení těchto problémů je v tomto kontextu zásadní pro efektivní a citlivou komunikaci (Vincent 2020, 4-5).

2.1.1 Gender

Český statistický úřad definuje gender jako „sociální pohlaví“, které označuje „kulturní charakteristiky a modely přiřazované mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví a odkazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži“ (Gender: Základní pojmy 2016)³. Můžeme si všimnout, že tato definice stále odkazuje na tradiční binární pojetí genderu muž-žena.

Správný český překlad pro pojem *gender* je slovo *rod*, to však není dostatečně konkrétní a specifické, aby vystihlo jeho přesný význam. V českém prostředí se často používá spojení

³ „Gender: Základní pojmy.“ 2016. Český statistický úřad. Přístup získán 28. říjen 2023
dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

pohlavní identita, v této práci však bude užíváno z angličtiny přejaté označení gender, které už je v české kultuře rozšířené a přijímané.

Zatímco anglické slovníky vedou definici genderu jako sociálního konstruktů na jednom z prvních míst v pořadí definic, elektronická verze francouzského slovníku Larousse má sociologickou definici genderu na posledním, osmém místě. Předchází mu například i filozofická definice podle Aristotela. Larousse nabízí následující definici:

*(Calque de l'anglais gender.) Concept qui renvoie à la dimension identitaire, historique, politique, sociale, culturelle et symbolique des identités sexuées. (Cette notion récente est en constante évolution.)*⁴

(Převzato z anglického gender) Pojem, vztahující se k historickému, politickému, sociálnímu, kulturnímu a symbolickému rozměru genderových identit. (Tento novodobý koncept se neustále vyvíjí.)

(překlad LM)

Online verze slovníku Merriam-Webster nabízí pro ujasnění popis rozdílu mezi anglickými pojmy *sex* (pohlaví) a *gender*. Dle tohoto slovníku byly pojmy v historii úzce spjaty. Gender byl původně používán pro označení gramatické kategorie. Od 15. století se však tento pojem rozšířil i do oblasti mimo lingvistiku. Byl současně s pojmem *sex* používán pro dvě základní biologické formy (mužské a ženské pohlaví). Ve 20. století nabraly tyto zaměnitelné pojmy každý svůj vlastní směr. Pojem gender nabyl svého sociologického významu jako odkaz na kulturní, psychologické znaky chování typické pro jedno z pohlaví. Později v tomto století se začalo slovo gender využívat ve spojení genderová identita a genderové vyjádření. Genderová identita představuje vnitřní pocit jedince, zda se identifikuje jako muž, žena, kombinace obou či se nepřiklání ani k jednomu. Genderové vyjádření odkazuje na způsob, jakým jedinec navenek manifestuje svou genderovou identitu (Merriam-Webster nedatováno)⁵.

⁴ „genre.“ nedatováno. *Larousse*. Přístup získán 28. říjen 2023.
dostupné z: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/genre/36604>

⁵ Merriam-Webster. nedatováno. Přístup získán 28. říjen 2023.
<https://www.merriam-webster.com/dictionary/gender>

2.1.2 Genderová dysforie

Genderová dysforie je termín označující pocit, kdy jedinec popisuje nesoulad mezi jeho pohlavím a tělem a jeho vnitřním pohlavím (genderem). V klinické praxi je tento výraz používán k diagnóze symptomů fyzického a psychického diskomfortu, nejistoty, úzkosti a deprese způsobené tímto nesouladem. Jedinec se může nacházet někde na stupnici mezi genderovým zmatením a transsexualitou, kdy dochází k hormonální léčbě a případně i operaci, při které dojde ke změně těla na to, v němž se jedinec cítí komfortně. Ne všichni jedinci s genderovou dysforií se však rozhodnou podstoupit operaci. Genderová dysforie je často spojována s diagnózou poruchy pohlavní identity (gender identity disorder). Příručka Americké psychiatrické společnosti pro klasifikaci a statistiku duševních chorob, *The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM)*⁶, z let 1952 a 1968 se zmiňovala pouze o transvestismu, nikoliv však o genderové identitě. Verze z roku 1980 klasifikovala poruchu pohlavní identity současně s transsexualitou a dětskou poruchou pohlavní identity jako psychosexuální poruchy, které vznikají z rozporu mezi jedincovým anatomickým pohlavím a takzvaným psychologickým pohlavím, které reprezentuje gender, se kterým se jedinec identifikuje (Encyclopedia of Sex and Gender 2007, 613). Diagnóza transsexualismu se tedy poprvé objevila až ve třetím vydání v roce 1980. Ve čtvrtém vydání z roku 1994 byl transsexualismus nahrazen právě poruchou pohlavní identity u dospělých a dospívajících ve snaze zmírnit stigma. V roce 2013 vyšla pátá verze manuálu (DSM-5), která nahradila diagnózu poruchy pohlavní identity za genderovou dysforii. Tato změna zaměřila diagnózu více na úskalí, která transgender jedinci zažívají, spíše než na jedince samotné. DSM-5 explicitně popisuje, že genderová nonkonformita není sama o sobě mentální poruchou. Další změnou je samostatné nakládání s genderovou dysforií u dětí. Tato verze také zahrnuje optimální post-tranziční postupy se specifikací určující, kdy se jedincova tranzice považuje za dokončenou. V případě dokončené tranzice už jedinec není veden jako pacient s genderovou dysforií, avšak následná léčba (například hormonální) je stále potřebná (Gender Dysphoria Diagnosis 2017).

*The International Classification of Diseases (ICD)*⁷, na kterou dohlíží Světová zdravotnická organizace, původně zahrnula „transvestitismus“ do ICD-8 v roce 1965 a v roce 1990

⁶ *Diagnostický a statistický manuál duševních chorob*

⁷ *Mezinárodní klasifikace nemocí*

zavedla „transsexualismus“ v ICD-10. V 11. vydání se projevuje tendence k depatologizaci, neboť „transsexualismus“ je nově definován jako „genderový nesoulad“ a je nyní zařazen do oblasti sexuálního zdraví (dříve byl zařazen v oblasti mentálního zdraví). Tato redefinice byla přijata členskými státy na Světovém zdravotnickém shromáždění v květnu 2019 (Vincent 2020, 26).

2.1.3 Cisgender

Cisgender (krátce cis) je zastřešující pojem pro ty, kteří se ztotožňují s genderem, který jim byl určen při narození. Jinými slovy, když gender odpovídá pohlaví. Termín cisgender byl vytvořen proto, aby se zamezilo marginalizaci při označování pouze těch, kteří se nějakým způsobem vymykají kulturní normě, v tomto kontextu transgender jedinců. Předpona *cis* znamená „z této strany“, což odpovídá shodě pohlaví a genderu. Ve skutečnosti se málo cis lidí identifikuje jako cis, pokud nejsou členy LGBTQ komunity nebo nejsou ve vztahu s trans jedincem (Barker 2019, 25). Cis je užitečným nástrojem pro pojmenování většinového statusu namísto toho, aby se „cis“ předpokládalo všude tam, kde není transsexualita explicitně vyjádřena (Vincent 2020, 10).

Na rozdíl od výzkumů zaměřujících se na transgender jedince a důvody, proč nejsou cisgender, výzkumy cisgender lidí se jen zřídka ptají, proč cisgender nejsou transgender. Psychologické teorie o cisgender se zabývají zejména dvěma oblastmi analýzy: otázkou, jak lidé vnímají sami sebe jako určitý gender a jak gender ovlivňuje jejich sociální a psychický život. Jedním z nejvýznamnějších teoretiků v oblasti psychologie přelomu století byl Sigmund Freud. Jako psychoanalytik uvedl teorie o vývoji cisgender identity ve vztahu s podvědomým procesem identifikace s rodičem (Richards a Barker 2015, 153-154).

2.1.4 Intersex (DSD)

Intersex (DSD – disorder of sexual development)⁸ je termín používaný pro jedince, kteří se narodili s pohlavními znaky (jako jsou genitálie, gonády, chromozomy), které neodpovídají ani jednomu ze dvou pohlaví. Jedná se o řadu atypických pohlavních variací. Chromozomy, které jsou u cis žen XX a cis mužů XY, mohou mít různé variace, jako například XXX, XXY, XYY. Genitálie a pohlavní žlázy mohou mít různé podoby. I když existují intersex

⁸ porucha sexuálního vývoje

lidé hlásící se k nebinaritě, většina lidí, kteří se narodili jako intersex, se identifikuje buď jako žena nebo jako muž (Transparent 2020-23).

Richards a Barker (2015, 183-184) nabízí ve své příručce historii pojmu intersex. Tento termín vznikl na počátku 20. století, ale počátkem 21. století byl za vhodnější považován termín „porucha sexuálního vývoje“ (disorder of sexual development – DSD). Historicky se používal pojem „hermafrodit“ zaměnitelně s „intersexuálem“ a po většinu 20. století tyto dva termíny v lékařské terminologii koexistovaly. K projevům odchylky v sexuálním vývoji může dojít během puberty, například při absenci očekávaného menstruačního krvácení, nebo v pozdějším věku v důsledku neočekávaných událostí podněcujících vnitřní vyšetření, která odhalí nepředvídané struktury, například vnitřní gonádu. Mnohé odchylky jsou nenápadné a zůstávají nepovšimnuty, takže je obtížné určit u kolika lidí se sexuální vývoj nějakým způsobem liší od normy.

Ve výše zmíněné příručce se také uvádí, že intersex je často vnímán jako mimořádně vzácný lékařský jev. K intersexu se však daleko méně, než se zdá, přistupuje jako k lékařskému problému: většina případů odlišnosti nemá přímé zdravotní důsledky. Některé z nich (např. osoby s vrozenou hyperplazií nadledvinek způsobující nedostatek soli) však potřebují hormonální léčbu, aby přežily. Kromě tohoto druhu lékařského zásahu, který se týká specifické diagnostické skupiny, jsou hlavní zdravotní důsledky společné mnoha lidem spíše psychosociálního rázu. Všichni, kteří se liší od norem sexuálního vývoje, se potenciálně potýkají se studem a stigmatizací. Mlčení a stud spojený s DSD a s tím souvisejícími lékařskými zákroky znamenají, že mnoho lidí tuto informaci s nikým nesdílejí, dokonce ani s rodinnými příslušníky, a čelí negativním dlouhodobým emocionálním důsledkům. Někteří se vyhýbají intimním vztahům a zdravotnickým službám ve snaze vyhnout se obtížným rozhovorům o svém pohlavním vývoji a opětovnému prožívání dřívějších traumat (Richards a Barker 2015, 183-185).

2.1.5 Transgender

Transgender (zkráceně trans) označuje jedince, kteří se neztotožňují s pohlavím, které jim bylo určeno při narození. Trans žena je žena, která byla po narození na základě pohlavních orgánů prohlášena za muže, trans muž je muž, který byl po narození prohlášen za ženu. Gender může být vnímán fixně nebo fluidně (Barker 2019, 23).

Fixní gender znamená, že identita jedince zůstává neměnná. Naopak genderová fluidita je charakterizována změnami v tom, jak jedinec v průběhu času vyjadřuje svůj gender, jak se identifikuje s určitým genderem nebo jak se mění oba aspekty současně. Pro některé jedince, zejména mezi mladými lidmi, slouží genderová fluidita jako zásadní nástroj zkoumání, který jim umožňuje procházet a chápat různé aspekty genderu, než dospějí k fixnějšímu genderovému vyjádření nebo identitě. Tato průzkumná fáze může být pro některé přechodná, zatímco pro jiné se genderová fluidita stává trvalou a nedílnou součástí jejich identity (Katz-Wise 2020).

Ačkoliv je termín transgender běžně chápán jako stav, kdy se pohlavní identita odchyluje od pohlaví přiděleného při narození, tento termín zahrnuje množství dalších interpretací. Často se používá pro implicitní označení jedinců, kteří procházejí nebo touží po tranzici z jednoho pólu genderové stupnice na druhý, konkrétně se jedná o jedince, kteří se identifikují jako binárně orientovaní trans muži a trans ženy. Tento proces přechodu se může projevat pouze na sociální úrovni, kdy jedinci například vyjadřují genderové preference v oblékání. Případně může zahrnovat lékařské zásahy, včetně předepisování hormonů nebo provádění různých operací pro potvrzení pohlaví. Cílem těchto lékařských zásahů je uvést fyzické ztělesnění jedince do souladu s jeho internalizovanou genderovou identitou (Vincent 2020, 7).

Je důležité si uvědomit, že „diagnóza“ transgender nemusí být nutně považována za klinický problém. Transgender jedinci se identifikují různými způsoby bez ohledu na to, zda jsou diagnostikováni, podstupují hormonální léčbu či podstoupí chirurgické zákroky (Richards a Barker 2015, 199).

Historie transgenderu

Termín „transgender“ zavedla aktivistka Virginia Prince. Snažila se rozlišit dvě skupiny: transsexuály, kteří v rámci změny pohlaví podstupují chirurgický zákrok, a transgender jedince, kteří se identifikují s jiným pohlavím, než jim bylo přiděleno, zdůrazňují sociální aspekt své genderové identity, ale nepodstupují chirurgické zákroky. Tento model se stal zastaralým. Mnozí členové trans komunity odmítají termín „transsexuál“, považují ho za urážlivý, jelikož v sobě nese klinické a patologizující konotace (Vincent 2020, 7).

Termín transgender je široký pojem zahrnující různorodou skupinu osob, které se vymykají nebo překračují kulturně zavedené genderové kategorie. Richards a Barker (2015, s.198-200) nabízí přehled jedinců, kteří se do této kategorie řadí. Patří sem transsexuální jedinci, crossdresserové⁹, drag queens¹⁰ a kings¹¹, nebinární jedinci, nebo transgender lidé. Zároveň tvrdí, že se zvyšujícím se povědomím o kulturní rozmanitosti v chápání pohlaví a genderových rolí, dochází k prudkému nárůstu trans hnutí. Tato hnutí zahrnují široké spektrum genderové rozmanitosti a často zpochybňují tradiční binární systém pohlaví a genderu.

Teorie pohlaví a genderu se historicky nejvíce uplatňovaly v medicíně. Po počátku praxe psychoanalytické metody se genderovým rozdílem a přístupem společnosti k nim začala věnovat větší pozornost. V případě heterosexuality a projevů genderové identity mužů a žen se mluvilo o „normálnosti“. Takové chování bylo samozřejmé a neviditelné. Avšak chování, myšlenky a tužby vybočující z dané normy začaly být pečlivě sledovány a zkoumány. Koncepty genderové variability z počátku 19. století tak můžeme lépe pochopit prostřednictvím vědeckých, lékařských a psychoanalytických textů a zejména pomocí případových studií sepsaných psychiatry a sexuology (Stewart 2017, 54).

Diagnostické a léčebné přístupy a jejich historie

Za první zavedení klasifikace psychopatologických sexuálních identit se ve svém zásadním díle *Psychopathia Sexualis*¹² zasloužil v roce 1886 Von Krafft-Ebing, německo-rakouský psychiatr, neurolog a jeden ze zakladatelů moderní sexuologie. Ten popsal to, co bychom dnes nazvali jako transgender, inverzi a homosexualitu vnímal jako „opačné inverzní sexuální cítění“ (Stewart 2017, 54-55).

V roce 1897 založil v Německu sexuolog Magnus Hirschfeld Vědecký humanitní výbor a napsal pětisvazkovou publikaci *Geschlechtskunde*¹³ (1926-1930). Založil také Sexuologický ústav, který v roce 1933 vypálili nacisté (Stewart 2017, 55). V roce 1921 Norman Haire zdokumentoval případ Dory-R z Německa, která v péči Magnuse Hirschfelda,

⁹ oblékání oděvu, který v dané společnosti patří opačnému pohlaví

¹⁰ muž, který svým oblečením a chováním karikuje ženu, a to pro zábavu nebo s uměleckým cílem

¹¹ žena, která svým oblečením a chováním karikuje muže, a to pro zábavu nebo s uměleckým cílem

¹² *Sexuální psychopatie*

¹³ *Sexuální poznání*

německého sexuologa a zastávce sexuálních menšin, podstoupila v letech 1921-1930 chirurgickou tranzici. Hirschfeld zavedl v roce 1923 termín „transsexualismus“ a v roce 1930 dohlížel na druhý případ rekonstrukční operace pohlavních orgánů, který se týkal Lili Elbe z Dánska. V roce 1949 zavedl americký sexuolog David Oliver Caudwell termín transsexualismus pro osoby toužící po fyziologické změně pohlaví, přičemž rozlišoval mezi biologickým a psychologickým pohlavím. Chirurgický zákrok však považoval za nepřijatelné řešení a zasazoval se o to, aby byl transsexualismus považován za duševní poruchu (Richards a Barker 2015, 200).

Termín „transsexuál“ byl však zpopularizován až v roce 1953, kdy ho ve svém článku publikovaném v *International Journal of Sexology* použil Harry Benjamin. Ve svém článku odlišil výrazy „transsexuál“ a „transvestita“ (Stewart 2017, 55). V roce 1948 zahájil tento americký endokrinolog a sexuolog léčbu transsexuálních žen pomocí estrogeneru Premarin, který byl uveden na trh v roce 1941. Testosteron se stal také dostupným a byl používán k léčbě trans mužů. Je pozoruhodné, že trans muži byli méně častí než trans ženy a jejich léčba postupovala pomaleji a možná i s menší viditelností. Jak tyto techniky postupovaly, pro trans muže se stala dostupnou rekonstrukční chirurgie penisu, vyvinutá během války k řešení zranění, s nimiž se potýkali vojáci (Richards a Barker 2015, 200). Kniha Harryho Benjamina *Transsexual Phenomenon*¹⁴ z roku 1966 také přinesla posun v chápání trans jedinců z „psychopatologického“ na „lékařský stav“ či „syndrom“ (Stewart 2017, 55-56). Harry Benjamin spolupracoval s psychiatry a chirurgy a založil *The Harry Benjamin International Gender Dysphoria Association*¹⁵. V roce 1979 vydala asociace první pokyny pro léčbu těchto případů. V současnosti je organizace známá jako *the World Professional Association for Transgender Health (WPATH)*¹⁶ (Richards a Barker 2015, 201).

V rámci standardů péče je hluboce zakořeněno zapojení odborníků na duševní zdraví, včetně psychologů nebo psychiatrů. Jejich současná úloha se soustředí na posouzení genderové dysforie, zkoumání možností genderové identity a vyjádření, poskytování informací o dostupných léčebných postupech, jako jsou hormonální léčba a chirurgický zákrok a přípravu na ně a řešení případných souběžných problémů s duševním zdravím.

¹⁴ *Transsexuální fenomén*

¹⁵ *Mezinárodní asociaci pro genderovou dysforii Harryho Benjamina*

¹⁶ *Světová odborná asociace pro transgenderové zdraví*

Zaměřují se spíše na podporu rozhodování a usnadnění vhodné léčby než na snahu „vyléčit“ jedince z transgenderu (Richards a Barker 2015, 201).

V minulosti se objevoval názor, že touha po operaci změny pohlaví svědčí o závažné psychopatologii. Neexistují však žádné podpůrné důkazy, které by naznačovaly vyšší výskyt závažných duševních onemocnění jako je schizofrenie nebo těžká deprese v transgender populaci ve srovnání s cisgender populací (Richards a Barker 2015, 201).

Výzkum

Richards a Barker (2015, 201-202) nabízí pohled na výzkum v oblasti transgender tematiky. Identifikace jedince jako transgender je považována za výsledek složitého vývojového procesu, který zahrnuje biologické, psychologické, sociální a kulturní faktory. Biologicky zaměřený výzkum se zabýval zejména neuroanatomii mozku. Studie využívající strukturální zobrazování odhalily, že specifické oblasti a struktury mozku se u transgenderových osob spíše podobají oblastem a strukturám cisgenderových osob sdílejících stejnou genderovou identitu, než aby se shodovaly s oblastmi a strukturami mozku osob se stejným přiřazeným pohlavím při narození. Z toho vyplývá, že jak intersex nálezy, tak genderová dysforie vznikají v důsledku atypického pohlavního vývoje ovlivněného genetickými a hormonálními faktory působícími na vyvíjející se plod v různých fázích vývoje, přičemž některé charakteristiky se mezi nimi překrývají. Vlivem tohoto, spolu s významným přispěním trans hnutí, získali transgender jedinci přístup k fyzické léčbě jako jsou hormony a operace, zatímco psychologické a psychiatrické snahy o „vyléčení“ byly zdiskreditovány.

Neexistuje mnoho důkazů, že by psychosociální faktory byly příčinou vzniku genderové dysforie. Naopak ve skutečnosti může být transgender identifikace příčinou psychosociálních problémů, například situace, kdy se transgenderové děti setkávají s nedostatkem vřelosti nebo dokonce s odmítáním ze strany rodičů. Svou roli hrají také kulturní prvky, neboť společnosti se liší v tom, jak přijímají transgender osoby, což ovlivňuje celkovou pohodu a míru menšinového stresu (Richards a Barker 2015, 202-203).

Richards a Barker (2015, 203-204) také popisují cestu k transgender uvědomění. Pro mnohé z transgender jedinců začíná cesta k formování vlastní identity obvykle objevením označení trans a následnou identifikací s dalšími trans osobami. Tento proces může zahrnovat

identifikaci se svým psychologickým pohlavím a odmítnutí toho druhého. Po vytvoření trans identity může jedinec uvažovat o změně genderové role. Rozhodnutí trans osoby podstoupit tranzici mohou ovlivnit různé faktory, včetně sociálních aspektů, jako je rodina, partnerské vztahy, přátelství a osobní zkušenosti s odmítnutím, osobní okolnosti, jako je povolání nebo finance, a také historické a kulturní faktory.

O klasifikaci problémů spojených s trans komunitou se vedly rozsáhlé diskuse, přičemž psychologové a psychiatři se shodli na tom, že tyto stavy neznamenají duševní onemocnění. APA¹⁷ uznává, že odchylka od pohlaví přiděleného při narození není ze své podstaty duševní poruchou. Zachovala však zařazení úzkosti jako základního kritéria pro diagnostiku genderové dysforie, jak je uvedeno v DSM-5 (Richards a Barker 2015, 207).

2.1.6 Nebinární genderová identita

Nebinární identita je zastřešující pojem pro jedince, kteří sami sebe nezařazují ani do kategorie muž ani do kategorie žena. Jedná se o široký pojem, který zahrnuje jedince, kteří se identifikují různými způsoby. Řadí se sem například ti, kteří nemají gender (používá se buď označení genderově neutrální nebo agender). Dále se nebinární lidé mohou cítit částečně jako žena a částečně jako muž (v angličtině existuje označení demi boy/girl). Bigender je název pro ty, jež se cítí jako obojí, muž i žena zároveň. Androgynní jedinci se vyskytují někde na pomezí mezi ženou a mužem. Můžeme se dostat i mimo binární vnímání genderu, a tedy se identifikovat jako další, třetí gender. Naše genderová identita se může časem měnit a můžeme být tedy gender fluidní. Nebo naopak odmítat západní chápání binárního genderu (mezi takové skupiny patří například genderqueer, genderfuck) (Barker 2019, 28-29).

Richards a Barker (2015, 167) nabízí pohled na počátky západní psychologie, kdy byl gender chápán jako binární systém a odchylky od něj byly považovány za psychopatologické. Ženy byly většinou přehlíženy a veškerá pozornost se soustředila na muže a jejich vnímání reality. Poté, co se výzkum začal soustředit i na ženskou část populace, byly především zkoumány rozdíly mezi oběma pohlavími a zejména to, proč se ženy liší od maskulinní

¹⁷ Americká psychiatrická asociace

normy. Žádné z těchto pojetí však nezpochybňovalo dichotomní chápání genderu ani nezahrnovalo možnost genderové fluidity.

Zjistit kolik lidí se identifikuje jako nebinární je obtížné, jelikož mnoho oficiálních dotazníků nenabízí jinou volbu možností než muž a žena. Navíc dochází k rychlému šíření povědomí o nebinárním genderu a více mladých lidí vnímá gender jako spektrum a umisťují sami sebe někde na stupnici mezi extrémní maskulinitou a feminitou (Barker 2019, 29).

Současné debaty na toto téma se zaměřují zejména na oblast jazyka, mentálního zdraví, lékařských zákroků a legálního uznání. V roce 2014 do sféry jazyka zásadně zasáhla sociální služba Facebook, kdy tato platforma nabídla 58 možných termínů při volbě pohlaví. Počet možností týkajících se genderu byl předmětem zkoumání i některých psychologů a dalších vědců. Průzkum Fontanelly et al (2013) rozdělil účastníky do 9 kategorií: (1) heterosexuální cisgender ženy, (2) neheterosexuální cisgender ženy, (3) ženy, které se identifikují jako muži, (4) fluidní ženy, (5) intersex osoby, (6) heterosexuální cisgender muži, (7) neheterosexuální cisgender muži, (8) muži identifikující se jako ženy a (9) fluidní muži. Bem (1995) podobně zkombinovala gender a sexualitu a navrhla 18 genderů, jež pokrývají všechny možné kombinace dvou pohlaví (mužské a ženské), tří genderů (maskulinní, femininní a androgynní) a tří sexuálních orientací (heterosexuál, homosexuál, bisexuál) (Richards a Barker 2015, 174-175).

2.2 Kořeny femininity a maskulinity

Stets a Burke ve svém článku *Femininity/Masculinity* (2000) popisují původ femininity a maskulinity. V kulturním kontextu Západu jsou muži často zobrazováni jako agresivní, soutěživí a cílevědomí, zatímco ženy jsou považovány za pasivní, vstřícné a expresivní. Dřívější názory naznačovaly, že tyto rozdíly jsou zakořeněny v přirozených rozdílech ve vlastnostech, charakteristikách a temperamentu mužů a žen. V minulosti se hodnocení femininity a maskulinity běžně využívalo k identifikaci vnímaných problémů v základní genderové identifikaci, jako jsou jedinci klasifikovaní jako femininní muži nebo maskulinní ženy. Nyní chápeme, že femininita a maskulinita nejsou vrozené, ale jsou ovlivněny sociálními a kulturními okolnostmi. Margaret Mead, antropoložka, se ve své publikaci

*Sex and Temperament in Three Primitive Societies*¹⁸ (1935) zabývala rozdíly v temperamentu mužů a žen. Tento raný výzkum dospěl k závěru, že mezi pohlavími neexistují žádné vrozené rozdíly ve vlastnostech nebo temperamentu. Případné rozdíly v temperamentu mezi muži a ženami nebyly důsledkem biologických odlišností, ale spíše pramenily z rozdílů v socializaci a kulturních očekávání kladených na jednotlivá pohlaví. Tento závěr vyplývá z rozdílných vzorců temperamentu pozorovaných ve třech společnostech, které Mead zkoumala a které jsou v ostrém kontrastu s naší společností. Ve společenství Arapešů vykazovali muži i ženy to, co bychom mohli definovat jako „ženský“ temperament – byli pasivní, vstřícní a expresivní. Naopak ve skupině Mundugamorů obě pohlaví vykazovala vlastnosti, které bychom klasifikovali jako „mužské“ – aktivitu a soutěživost. A konečně, ve společnosti Tchambuli vykazovali muži i ženy temperamenty, které se od sebe lišily, ale byly v rozporu s těmi ze západní kultury. V této kultuře byli muži charakterizováni jako emocionální a expresivní, zatímco ženy jako aktivní a instrumentální (Stets a Burke 2000, 3).

2.3 Teorie vývoje genderové identity

Vývoj femininity a maskulinity vysvětlují tři hlavní teorie: psychoanalytická teorie, kterou v roce 1927 předložil Freud, kognitivně-vývojová teorie, kterou v roce 1966 nastínil Kohlberg, Weitzmanova teorie učení zdůrazňující přímé posilování z roku 1979 a modelování od Mischela z roku 1970. Tyto teorie společně zahrnují dvoufázový proces. Zpočátku dítě zjistí, zda je pohlavně ženou či mužem. Následně dítě zjišťuje, co je spojené s tím, že je žena či muž, zejména pokud jde o femininitu nebo maskulinitu (Stets a Burke 2000, 4).

Stets a Burke (2000) popisují principy tří hlavních teorií. Psychoanalytická teorie předpokládá, že k utváření genderové identity dochází v procesu identifikace s rodičem stejného pohlaví. Tato identifikace vzniká v důsledku konfliktu, který je vlastní oidipovskému stadiu psychosexuálního vývoje. Kolem třetího roku života si dítě vytváří silnou sexuální vazbu k rodiči opačného pohlaví a současně prožívá negativní emoce, které pramení z odporu a žárlivosti vůči rodiči stejného pohlaví. Ve věku 6 let dítě tento

¹⁸ *Pohlaví a temperament ve třech primitivních společnostech*

psychický konflikt vyřeší tím, že se vzdá touhy po rodiči opačného pohlaví a začne se identifikovat s rodičem stejného pohlaví. V důsledku toho chlapci získávají maskulinitu od svých otců a dívky femininitu od svých matek. V dalším podání psychoanalytické teorie je kladen důraz na zásadní roli matek při utváření genderové identity. Podle Chodorowa (1978) mají matky sklon vnímat své syny jako přirozeně odlišné vzhledem k rozdílnosti jejich pohlaví, což podporuje pocit odloučení. Současně u jejich dcer, které sdílejí stejné pohlaví, vzniká pocit jednoty a kontinuity. Tato dynamika podněcuje matky k vytváření silných vazeb s dcerami, což usnadňuje pěstování femininity u dívek. Současně si matky vytvářejí určitý odstup od svých synů, což je podněcuje k tomu, aby se jejich pozornost přesunula od matky k otcí. Díky procesu identifikace s otcem získávají chlapci vhléd do pojetí maskulinity (Stets a Burke 2000, 3-4).

Další teorií, kterou Stets a Burke (2000, 5) ve svém článku popisují, je teorie kognitivně-vývojová. Tu představil Kohlberg v roce 1966 a nabízí alternativní pohled na vývoj genderové identity. Na rozdíl od psychoanalytické teorie zdůrazňuje spíše kognitivní než psychosexuální faktory. Také předpokládá, že vývoj genderové identity předchází identifikaci s rodičem stejného pohlaví. Kohlberg identifikuje dvě klíčové fáze vývoje genderové identity: získání stabilní genderové identity a vytvoření stálosti genderové identity. Počáteční stadium zahrnuje sebeidentifikaci dítěte jako muže nebo ženy, která se upevňuje kolem třetího roku života správným používáním genderových nálepek (dívka, chlapec). Ve věku 4 let jsou tyto nálepky rozšířeny na ostatní. V další fázi, která nastane do jednoho nebo dvou let, dítě rozpozná stálost pohlaví, pochopí, že jeho pohlaví zůstává neměnné navzdory změnám ve vzhledu nebo věku.

Třetí přístup, který Stets a Burke (2000, 6) uvádějí, jsou teorie učení. Ty v oblasti vývoje genderové identity vystupují jako nejvíce sociálně orientované. Tyto teorie předpokládají, že sociální prostředí, zahrnující rodiče a učitele, hraje klíčovou roli při formování dětského vnímání femininity a maskulinity. Tento vliv působí dvěma hlavními kanály: přímo, odměnami a tresty a nepřímo, modelováním. Při přímém vedení rodiče nebo učitelé aktivně poučují dítě o genderových normách pomocí odměn a trestů. To se může týkat i takových aspektů, jako je vnější vzhled se specifickými pravidly oblékání přiřazenými typicky jednotlivým pohlavím nebo preferencí určitých předmětů a chování spojených s tradičními

genderovými rolemi. Například dívky mohou být vedeny k tomu, aby si hrály s panenkami a projevovaly pasivitu, zatímco chlapečci jsou směřováni k nákladním autům a vedeni k asertivitě a nezávislosti. Prostřednictvím tohoto systému posilování si děti osvojují společenská očekávání týkající se jejich vzhledu a chování. Pokud jde o nepřímé modelování, dítě se učí o genderové identitě pozorováním a napodobováním postav stejného pohlaví ve svém okolí, včetně rodičů, učitelů, vrstevníků, a dokonce i reprezentací z médií. Napodobováním myšlenek, pocitů nebo chování těchto stejnopohlavních modelů děti očekávají, že dostanou podobnou odměnu, což posiluje naučené genderové normy.

2.4 Nebinární pojetí genderu v evropském kontextu

Převládající představa naznačuje, že západoevropské společnosti se vždy držely binárního rozdělení jedinců na muže a ženy především na základě pohlavních znaků. Historicky však existovaly další faktory s genderovým významem, které mohly zpochybnit nebo změnit označení jedince jako muže nebo ženy (Vincent a Manzano, *History and Cultural Diversity* 2017, 13).

Vincent a Manzano ve svém článku (2017) o historické a kulturní diverzitě v rámci publikace sbírky *Critical and Applied Approaches in Sexuality, Gender and Identity*¹⁹ popisují variace genderu v různých evropských i mimoevropských společnostech. Pro tuto práci byly vybrány tři evropské – Femminielli, Panny z přísahy a Eunuchové a tři mimoevropské kultury – Hidžra, Bugiové, Two-spirit.

Femminielli

Jedním z příkladů je kultura femminielli. Femminielli jsou kulturně spjaty s Neapolí a vyznačují se tím, že jim bylo při narození přiřazeno mužské pohlaví. Avšak sdílejí určité genderové projevy s transsexuálními ženami, jako je přijetí ženského jména a v poslední době i hormonální léčba a operační změna pohlaví. Na rozdíl od konvenčních transgenderových narativů se femminielli pohybují ve specifickém vztahu se společností. Navzdory přísným genderovým rolím v neapolské kultuře nečelí femminielli vzhledem ke svému jedinečnému společenskému postavení disciplinárnímu postihu za odchýlení od těchto norem. Na rozdíl od převládající diskriminace, které čelí mnoho současných

¹⁹ *Kritické a aplikované přístupy k sexualitě, genderu a identitě*

transgenderových a nebinárních osob, jsou femminielli ve svých komunitách často přijímány a mohou dokonce pobývat se svou nejbližší nebo širší rodinou. Navíc se věří, že femminielli přinášejí štěstí, což je přesvědčení, které má kořeny v jejich historickém spojení s božstvem Hermafroditem (z řecké mytologie, syn Herma a Afrodity) (Vincent a Manzano, *History and Cultural Diversity* 2017, 15-16).

Panny z přísahy

V albánských kmenech mělo narození syna pro zachování rodu obrovský kulturní, společenský a finanční význam. Tento význam vyplýval z výlučného práva mužů dědit majetek. Rodinám bez syna hrozila bezprostřední ztráta majetku a zánik rodového jména. Existoval však prostředek odporu prostřednictvím sociální konstrukce syna z dítěte, které bylo při narození původně označeno za ženu. K této proměně docházelo buď hned při narození v rodinách s jedním dítětem, nebo v případech, kdy rodina o staršího syna přišla. V takových případech osoba, které bylo při narození přiřazeno ženské pohlaví, později v životě a po letech socializace jako žena prošla transformací a přijala identitu muže. V současné době praxe pan z přísahy téměř vymizela (Vincent a Manzano, *History and Cultural Diversity* 2017, 16).

Eunuchové

Eunuchové se převážně vyskytovali jako kastrovaní muži, avšak v různých kulturách plnili odlišné funkce. V Osmanské říši bylo mnoho mužských otroků eunuchy, zatímco v čínské a římské společnosti mohli eunuchové zastávat vlivné funkce státních úředníků. V byzantské společnosti se postupem času definice eunucha vyvíjela, z počátku zahrnovala osoby, které nebyly schopny zplodit potomka z důvodů, jako je neplodnost od narození, neplodnost způsobená nemocí, nehodou nebo vrozenou vadou. Zahrnovala také osoby, které neměly sexuální touhu, a muže a ženy, kteří z náboženských důvodů dodržovali celibát. V tomto historickém kontextu měl pojem eunuch širší význam, než je dnes běžné. Není jasné, zda byli eunuchové vnímáni jako muži. Nicméně kastrace fungovala jako výrazná změna jedince v „jiného“ muže, často považovaného za méněcennějšího než „celý“ muž, aby mohl plnit společensky vytvořené funkce považované za nevhodné pro „obyčejné“ muže a ženy. Přestože historické záznamy ukazují negativní postoje vůči eunuchům a zpochybňují jejich sílu, statečnost a stoicismus, které jsou spojovány s „celými“ muži,

mohli dosáhnout společensky uznávaných i mocenských pozic (Vincent a Manzano, *History and Cultural Diversity* 2017, 17-18).

2.5 Nebinární pojetí genderu v mimoevropském kontextu

Ve svém článku Vincent a Manzano (2017, 19) popisují i civilizace mimoevropské. Dokonce naznačují, že mimo Evropu je výskyt různých variant genderu daleko rozšířenější. Rozdílem je také to, že na rozdíl od evropských případů nebinarity a změn genderové identity, nebinární kultury mimoevropských civilizací stále existují. Autoři dále upozorňují na fakt, že vlivem Západu, především kolonialismu, se mohly projevy praktik těchto společností změnit. Pro tuto práci byli vybráni tři zástupci – Hidžra, Bugiové, Two-spirit.

Hidžra

Hidžra, genderová identita v jižní Asii, může být rozdělena na dvě kategorie: rozené hidžry, jedinci, kteří se obvykle rodí s nejednoznačnými genitáliemi podobně jako někteří intersexuální jedinci, a na hidžry, kteří tuto identitu často přijímají zčásti kvůli nedostatku přitažlivosti k ženám, což je historicky staví do pozice „neúplných mužů“. Neidentifikují se s mužskou identitou ani mužstvím. Komunita hidžry je strukturována kolem komun v rámci větších městských sítí, které vedou guruové, kteří spravují finance získané z práce komunity. Mnozí hidžrové podstupují operaci, kterou tradičně provádí jiný hidžra a při níž jim je odstraněn penis a varlata. Tím se hidžra stává „bezpohlavním“, ani ženou ani mužem. Původ hidžry a praxe kastrace úzce souvisí s hinduistickou vírou, jejímž středobodem je uctívání Bahuchara Maty, bohyně matky. Díky hinduistické víře získali Hidžrové oprávnění k vykonávání významných ceremonií jako jsou například svatby. Tato kulturní významnost se promítla i do indického práva, které vytvořilo možnost třetí kategorie pohlaví v indických pasech. Hidžry však čelí i značné stigmatizaci, částečně ovlivněné normami týkajícími se pohlaví a sexuální orientace zavedenými během britského kolonialismu. Jelikož poslední dobou ztrácejí tradiční rituální praktiky na významu, spoléhají se komunity hidžra stále více na organizované žebrání a sexuální služby (Vincent a Manzano, *History and Cultural Diversity* 2017, 19-20).

Bugiové

Bugiové, etnická skupina žijící na třetím největším indonéském ostrově Sulawesi, vyznávají společenský systém, který uznává pět kategorií genderu. Některé z těchto kategorií se shodují se západními koncepcemi. Mezi pěti buginskými genderovými identitami jsou oroané a makkunrai, které odpovídají cisgender mužům a ženám. Zbývající tři identity zahrnují calabai, osoby, kterým byl při narození přiřazen mužský rod, ale žijí jako heterosexuální ženy; calalai, osoby, kterým bylo při narození přiřazeno ženské pohlaví, ale žijí jako heterosexuální muži; a bisu, osoby považované za kombinaci muže a ženy (Vincent a Manzano, *History and Cultural Diversity* 2017, 22).

Two-Spirit

Termín „Two-spirit“ je současný a inkluzivní termín pro různé role a identity v rámci původních severoamerických komunit, zahrnující skupiny jako Winkte z kmene Lakotů, Nàdleehee z kmene Navajo a Badés z kmene Siouxů. Nahrazuje zastaralý a hanlivý výraz „berdaš“, který pochází z francouzštiny a znamená „mužský prostitut“. Rituály, které přisuzovaly genderový status Two-Spirit jedincům, jim umožňovaly zapojit se do forem činností, které byly obvykle vyhrazeny pouze členům kmene patřícím k opačnému fyziologickému pohlaví. Mezi takové činnosti patřilo například oblékání, společenské aktivity a práce. V Západním kontextu by bylo osobě s penisem při narození přiřazeno mužské pohlaví. Tento přístup však nemůžeme aplikovat na indiánské novorozence, jelikož procesy socializace jsou v obou kulturách odlišné. Rituály vykonávané během těhotenství a po porodu byly zásadní pro vývoj genderové identity. Two-Spirit lidé měli zaujímat společensky respektované pozice a často se předpokládalo, že mají duchovní schopnosti (Vincent a Manzano, *History and Cultural Diversity* 2017, 22-23).

2.6 Queer teorie

Pohled na to, co je „normální“ nabídl už francouzský filozof Michel Foucault (1995). Podle něj „normální“ chování vyplývá z hodnot a morálního řádu, který udává soudobá společnost. Co je „normální“ v dané době, tedy není dáno. Co současná Západní společnost považuje za „nenormální“ mohlo být v jiné době na jiném místě chápáno jinak. Tím, že stanovíme, co pro nás znamená „nenormální chování“, se uchylujeme k porovnávání se stereotypy, sociálními očekáváními a genderovými „normami“ (Stewart 2017, 59).

Podobný princip můžeme aplikovat i na „nálepky“ užívané pro trans a nebinární jedince. Sexuální a genderová identita osob z dřívějších dob představuje problém při jejich označení podle moderních termínů. Je to tak proto, že tyto kategorie přesahují pouhé vymezení tužeb nebo sebepojetí člověka; jde o pojmy zakořeněné v sociálním kontextu a vázané na konkrétní historické a geografické diskurzy (Vincent 2020, 2).

Queer teorie a politika jsou příkladem takové odlišnosti od norem. Queer vyzývá ke spolupráci ve svržení mainstreamového myšlení a propaguje alternativní životní styly. Stanovisko k genderu je takové, že neuznává jeho dichotomní chápání, tedy „muže“ a „ženu“ jako základní jednotky (Stewart 2017, 62).

Bergman a Barker (2017, 38) také poznamenávají, že co se týká coming outu nebinárních jedinců, je intersekcionalita velkou výzvou tohoto hnutí. Předpokladem je, že v současné době je bezpečnější být „out“ pro ty jedince, kteří zažívají vyšší míru kulturního privilegia. To může vyústit v to, že ve veřejném prostoru budou vidět nebinární jedinci především bílé barvy, s vysokým vzděláním, střední třídy a bez viditelného postižení. Ve spojení s popularitou mladých štíhlých nebinárních modelů, které daleko častěji najímá módní průmysl, se může stát, že nebinární lidé nesplňující tyto „standardy“ nebudou mít ve své komunitě zastoupení, s nímž by se mohli identifikovat a mohou se tak cítit vyloučení z vlastní komunity. Je tedy potřeba, aby ti v mocenských pozicích poskytli prostor a podporu marginalizovanějším skupinám a větší šanci získala diverzita.

2.7 Legislativní rámec

2.7.1 Česká republika

V České republice mají lidská práva klíčové místo. Patří všem, bez rozdílu. Jsou součástí moderního demokratického systému. Listina základních práv a svobod (1993) uvádí hned v článku 1 první hlavy, že „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcižitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné“. Avšak, jak se ukáže v této kapitole, u trans a nebinárních jedinců nejsou nároky na tato práva vždy respektovány (Kotková 2023).

Změna pohlaví

V české legislativě je změna pohlaví upravena následujícími zákony. Č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku stanovuje podmínky pro právní uznání změny pohlaví. V paragrafu 29 odstavci 1 občanského zákoníku stojí: „Změna pohlaví člověka nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů.“

Dalším zákonem, který upravuje změnu pohlaví u transgender pacientů je zákon č. 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách. Paragraf 21 uvádí: „Změnou pohlaví transsexuálních pacientů se pro účely tohoto zákona rozumí provedení zdravotních výkonů, jejichž účelem je provedení změny pohlaví chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce. Transsexuálním pacientem se rozumí osoba, u níž je trvalý nesoulad mezi psychickým a tělesným pohlavím (dále jen „porucha sexuální identifikace“). Tento zákon také popisuje, jakému pacientovi lze provést výkony směřující ke změně pohlaví. Takovému pacientovi „byla jednoznačně stanovena porucha sexuální identifikace a prokázána schopnost žít trvale jako osoba opačného pohlaví“. Další podmínkou je, že pacient „neuzavřel manželství nebo ... nevstoupil do registrovaného partnerství anebo do obdobného svazku osob stejného pohlaví v cizině, popřípadě prokáže, že jeho manželství nebo registrované partnerství anebo obdobný svazek zaniklo. Pacient má na chirurgické výkony nárok v případě, že dovršil věk 18 let, podal písemnou žádost a získal kladné stanovisko odborné komise, kterou ustanovuje ministerstvo. Odborná komise se podle paragrafu 22 skládá ze zdravotnického pracovníka, který je zaměstnancem státu zařazeným na ministerstvo, lékaře se specializací v oboru sexuologie, lékaře se specializací v oboru psychiatrie, klinického psychologa, lékaře se specializací v oboru endokrinologie a diabetologie, lékaře se specializací v oboru urologie nebo gynekologie a porodnictví, právníka se znalostmi zdravotnického práva.

V České republice je změna pohlaví hrazena z pojištění. To pokrývá následující fáze tranzice: diagnostiku, tedy vyšetření, při kterém je zjištěno, že se jedinec cítí být osobou opačného pohlaví, než mu bylo určeno při narození, rozhodovací proces, test v reálném životě, kdy jedinec žije v roli svého psychologického pohlaví, hormonální terapii a operaci. Další ošetření, která mohou být součástí tranzice jako například kosmetická ošetření, augmentace prsou a hlasová terapie si pacient hradí sám (Kotková 2023).

Kotková (2023) také uvádí, že ve veřejném prostoru je nejvíce diskutovanou podmínkou pro právní uznání změny pohlaví sterilizace. Po tomto zákroku se osoba stává nevratně neplodnou. Ne všechny transgender osoby však chtějí tento zákrok podstoupit, ať už kvůli zdravotním rizikům nebo kvůli případné reprodukci.

Česká republika je jedna z posledních států v Evropě, které pro právní změnu pohlaví požadují sterilizaci. To kritizuje například Světová zdravotnická organizace. V roce 2018 Výbor pro sociální práva rozhodl, že požadováním sterilizace pro uznání genderové identity Česká republika porušuje článek 11 odstavec 1 Evropské sociální charty, který zaručuje právo na přístup ke zdravotní péči a co nejvyšší možnou úroveň zdraví (Kotková 2023). Změna českého zákona leží v gesci ministerstva spravedlnosti. To potřebuje součinnost ministerstva zdravotnictví a ministerstva vnitra (Košlerová 2023).

Změna jména

Zákon č. 301/2000 Sb. Zákon o matrikách, jménu a příjmení upravuje změnu jména ať už v důsledku tranzice nebo z jiných důvodů. V paragrafu 72 tohoto zákona se uvádí, že „jméno lze změnit fyzické osobě pouze na základě její žádosti, případně žádosti jejích zákonných zástupců“. Avšak v dalším bodě zákona jsou definovány výjimky. „Změna jména se nepovolí, žádá-li fyzická osoba mužského pohlaví o změnu na jméno ženské, nebo naopak.“ Pro transgender jedince je tu zároveň dodatek v bodě 5. „Matriční úřad povolí na základě žádosti fyzické osoby a potvrzení poskytovatele zdravotních služeb změnu jména, popřípadě jmen, a příjmení a) na neutrální jméno a příjmení, byla-li zahájena léčba pro změnu pohlaví, nebo b) na jiné jméno, popřípadě jména, a příjmení, byla-li léčba pro změnu pohlaví dokončena.“ Problémem je však to, že zákon povoluje při probíhající tranzici změnu pouze na neutrální jméno. Pokud by si tedy chtěl transmuž změnit své rodné ženské jméno na jméno mužské, musela by mu být předtím právně uznána změna pohlaví, což se v České republice rovná sterilizaci.

2.7.2 Francie

Změna pohlaví

Loiry a Deshoulières (2021, 18-19) nabízí přehled zákonů týkajících se úřední změny pohlaví ve Francii. Před rokem 1992 zastávala Francie rigidní postoj, když odmítala

provádět jakékoli právní změny pohlaví, což mělo za následek popření existence transgender osob. Tato politika vedla k odsouzení Francie Evropským soudem pro lidská práva, přičemž evropští soudci se domnívali, že toto odmítnutí nerespektuje soukromý život transgender osob. Koncem roku 1992 francouzská vláda svůj postoj přehodnotila a povolila transgender osobám změnu pohlaví. Tato změna však byla doprovázena přísnými podmínkami stanovenými judikaturou, které vyžadovaly prokázání přítomnosti transsexuálního syndromu a nevratné fyzické proměny. V praxi to nutilo transsexuály podstupovat sterilizační lékařské zákroky, což vedlo k druhému odsouzení Francie Evropským soudem pro lidská práva za narušení soukromého života. Významnou změnu znamenal zákon z 18. listopadu 2016, který do občanského zákoníku zavedl článek 61-5.

Toute personne majeure ou mineure émancipée qui démontre par une réunion suffisante de faits que la mention relative à son sexe dans les actes de l'état civil ne correspond pas à celui dans lequel elle se présente et dans lequel elle est connue peut en obtenir la modification.

Les principaux de ces faits, dont la preuve peut être rapportée par tous moyens, peuvent être :

- 1° Qu'elle se présente publiquement comme appartenant au sexe revendiqué ;*
- 2° Qu'elle est connue sous le sexe revendiqué de son entourage familial, amical ou professionnel ;*
- 3° Qu'elle a obtenu le changement de son prénom afin qu'il corresponde au sexe revendiqué*

Plnoletá nebo právně způsobilá nezletilá osoba, která dostatečným počtem skutečností prokáže, že zápis o jejím pohlaví v evidenci státního občanství neodpovídá pohlaví, v němž se prezentuje a v němž je známa, může požádat o jeho změnu.

Hlavními skutečnostmi, které lze prokázat jakýmkoliv prostředky, mohou být :

- 1° že se veřejně prezentuje jako osoba náležející k nárokovanému pohlaví;*
- 2° že je v rodině, mezi přáteli nebo v profesním okolí znám jako osoba náležející k nárokovanému pohlaví;*
- 3° že si nechala změnit křestní jméno tak, aby odpovídalo nárokovanému pohlaví*

(překlad LM)

Oficiální informační stránka francouzské administrativy *Service Public*²⁰ nabízí návod, jak postupovat v případě úřední změny pohlaví. Hned v úvodu oznamuje, že není nutné podstoupit léčbu ani operaci, ale že stačí dokázat, že pohlaví uvedené v oficiálních dokumentech se neshoduje s jedincovým sociálním životem, tedy s jeho genderovou identitou. Žádost se podává na soud. V části s podmínkami, které je nutné splnit je jinými slovy formulovaný zákon z roku 2016 článku 61-5. Jsou zde vypsány 3 body, které jsou uvedeny výše v citaci zákona. Dále návod nabízí konkrétní příklady, jak tuto skutečnost dokázat. Uvádí například svědectví blízkých osob, fotografii, která dokazuje, že se jedinec prezentuje pod nárokovanou genderovou identitou. Dále upozorňuje, že jeden důkaz ke schválení nestačí. V návaznosti na předchozí formu zákona, kdy bylo nutné předložit lékařský posudek, je zde poznámka, že je možné předložit potvrzení o podstoupení operace, avšak toto potvrzení není vyžadováno a jeho absence není důvodem k zamítnutí žádosti. Podání žádosti o úřední změnu pohlaví je zdarma. V případě schválení žádosti je úřední úprava vyhotovena do 15 dnů od vydání kladného rozhodnutí. V případě, že je jedinec v manželském svazku a se změnou pohlaví se mění i jméno, je nutné aktualizovat oddací listinu a rodný list manžela/manželky a je potřeba jeho/její souhlas. V případě, že má jedinec děti, dochází se souhlasem obou rodičů v případě nezletilého dítěte a se souhlasem dítěte zletilého k úpravě jejich rodného listu. V případě zamítnutí žádosti se může jedinec odvolat (*Changement de la mention du sexe dans les actes de l'état civil 2022*).

Změna jména

Loiry a Deshoulières (2021) popisují podmínky žádosti o změnu jména. Ta se podává útvarům městského úřadu a umožňuje dotyčné osobě požádat o změnu, doplnění, vymazání nebo úpravu pořadí křestních jmen. Podle článku 60 občanského zákoníku může každá osoba požádat matriční úřad o změnu svého křestního jména, pokud se však žádost týká nezletilé osoby nebo dospělé osoby v opatrovnictví, musí ji podat zákonný zástupce. Změna jména je povolena u zletilých i nezletilých, avšak změna pohlaví je ve Francii povolena pouze u dospělých osob. To tedy znamená, že změnu jména nezletilého transgender jedince

²⁰ „Changement de la mention du sexe dans les actes de l'état civil.“ 2022. *Service Public*. 2. březen. Přístup získán 8. listopad 2023. dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34826>

pravděpodobně státní zástupce zamítne. Do doby změny křestního jména v matrice je však změna křestního jména možná v občanském životě, zejména ve školách nebo sportovních klubech. Dřívější článek 60 občanského zákoníku vyžadoval k žádosti o změnu křestního jména prokázání oprávněného zájmu, nový článek 60 však tento požadavek odstraňuje a umožňuje každému požádat o změnu křestního jména, aniž by musel prokazovat oprávněný zájem. Státní zástupce však může proti žádosti vznést námitku, pokud se domnívá, že není v oprávněném zájmu, zejména pokud je v rozporu se zájmy dítěte.

Shrnutí

Druhá kapitola se podrobně zabývá klíčovými pojmy spojenými s genderovou identitou. Popisuje historii diagnostiky a léčby transgender identity, zdůrazňuje evoluci chápání této problematiky od psychopatologie k lékařským nebo syndromickým přístupům. Dále diskutuje o nebinární identitě a současných debatách ohledně genderu, zahrnujících jazykové, mentální, lékařské a právní aspekty. Ve vztahu k České republice text zdůrazňuje lidská práva trans a nebinárních jedinců, zejména v kontextu porušení těchto práv při změně pohlaví, která vyžaduje chirurgický zákrok a sterilizaci. Kritizuje restriktivní postoj České republiky ve srovnání s jinými evropskými zeměmi, konkrétně Francií, která umožňuje změnu pohlaví bez chirurgického zákroku a sterilizace.

3 Původ a problematika vybraných jazykových jevů

Historie francouzského jazyka byla poznamenána četnými úpravami a reformami, což přispělo ke složitosti jeho pravopisu. Na rozdíl od jazyků, jako je španělština, která se ustálila na počátku 18. století, byla francouzština předmětem častých zásahů úřadů. Tyto zásahy se týkaly především pravidel psaní, čímž vznikla propast mezi mluvenou a psanou francouzštinou. Je důležité poznamenat, že v průběhu těchto změn se francouzština vyvíjela spíše díky rozmanitosti forem užití, jako je slang, hovorový jazyk, regionalismy, výpůjčky a kreolizace než díky zavádění nových norem diktovaných úřady (Charaudeau 2018, 15).

Následující kapitola se zaměřuje na různé jazykové jevy, které představují překážku v cestě k neutralizaci francouzského jazyka.

3.1 Členy a determinanty

Patrick Charaudeau (2018) popisuje původ francouzského určitého členu *le*. Má složitý původ, pochází z latinského *ille* (mužský rod) a *illum* (střední rod). Ve starofrancouzštině existoval tvar *li*, ale v 11.-12. století byl definitivně nahrazen tvarem *le*. Podobně se z latinského *illum* v předmětném pádě²¹ a středního rodu *illud*, oslabeného na *illo*, vyvinulo francouzské *le* oslabením koncového *o* na středové *e*. Tento vývoj, pozorovaný i u jiných slov, probíhal postupně, jak ukazují starověké texty, například *Chanson de Roland* (1080), kde vedle sebe existovaly různé formy členů, například *li*, *lo*, *le* a *el* (zkrácení *en* + *le*).

Ve francouzském jazykovém systému má tedy člen *le* dvojí funkci, někdy označuje mužský rod na rozdíl od ženského, odvozeného od *illa*, *illam*, a někdy střední rod, jak ukazují výrazy jako *le bon*²²/*le mauvais*²³, *le plus important*²⁴. Tím se francouzština liší od ostatních románských jazyků, jako je španělština a portugalština, které si zachovávají specifický tvar pro střední rod (*lo* ve španělštině, *o* v portugalštině). Francouzština má tedy fakticky tvar středního rodu. Člen *un*, odvozený z latinské číslovky *unus*, *una*, *unum*, slučuje mužský a střední rod do zjednodušeného tvaru *un* s vypuštěnou koncovou slabikou. Na počátku

²¹ cas régime

²² správné

²³ špatné

²⁴ nejdůležitější

11. století se objevily neutrální tvary jako *ce*, *cela* a *ça*, které koexistovaly s mužskými tvary *ce*, *cet* a ženskými tvary *cette* (Charaudeau 2018, 18).

Charaudeau (2018) je zastáncem myšlenky, že ve francouzštině determinanty skutečně obsahují gramatické tvary vyjadřující neutra. Tento jev se vysvětluje polysémií, obecnou vlastností postihující jak lexikální, tak gramatická slova, kdy stejná forma může mít různé významy. A i když někteří zastávají názor, že ve francouzštině formální střední rod neexistuje, můžeme konstatovat, že za určitých podmínek užívání získává mužský rod status středního rodu, přičemž dochází k procesu neutralizace.

3.2 Zájmena

Bhat (2004) udává, že tradičně jsou zájmena definována jako slova, která nahrazují substantiva. Tato definice je však z mnohých důvodů neuspokojivá. Snahy o přesnější definici však taky nejsou zcela uspokojivé. Bhat (2004, 1) tvrdí, že nalézt uspokojivou definici není možné proto, že slova, která jsou řazena pod kategorii zájmen spolu netvoří jednotnou kategorii. Navrhuje přistupovat k osobním zájmenům jako ke kategorii oddělené od ostatních typů zájmen. Zájmena vyjadřují substituci, deixi a anafory. Nejdůležitější roli však hraje jejich funkce substantivní a atributivní (Čermák 2011, 204).

Podle Duškové (2006, 101) mají zájmena jak specifickou sémantiku, tak i formální zvláštnosti. Nemají velkou výpovědní hodnotu, vyjadřují například, že jde o osobu, věc či místo, avšak nemají lexikální význam. Specifikem zájmen je jejich proměnný referent. Ze syntaktického hlediska se řadí k substantivům, popřípadě plní funkci determinantů, adjektiv či adverbii. Zájmena patří mezi uzavřené slovní druhy, to znamená, že mají neměnný počet členů. Toto tvrzení však bude vyvráceno v následující části práce.

Zajímavé je rozlišení mezi tykáním a vykáním, které umožňují různé formy osobních zájmen ve druhé osobě. Zatímco pro vyjádření familiarity použijeme zájmeno druhé osoby v jednotném čísle (české *ty*, francouzské *tu*), pro vyjádření autority nebo větší míry formálnosti použijeme i pro jednotlivce zájmeno druhé osoby čísla množného (české *vy*, francouzské *vous*). V anglickém jazyce se tento rozdíl neobjevuje a pro adresování druhé osoby se používá jednotné *you*. Nutno však poznamenat, že k tomu došlo až historickým vývojem a forma, která je nyní používána jak pro familiárnost, tak pro formální

oslovení, je původně forma používaná pro druhou osobu čísla množného. Angličtina si tedy z dvou forem *thou* (pro jednotné číslo) a *you* (pro množné číslo) vybrala formu formálnější, a tedy i zdvořilostně významnější (Conrod 2018, 10).

Zájmena jsou funkční slovní druh. Nesou více gramatické než sémantické informace, obvykle se nemění a jak již bylo řečeno, nepřijímají nové členy. Nicméně Conrod (2018) poznamenává, že je důležité uvědomit si, že i gramatická slova procházejí změnami, jen jsou jejich změny pro mluvčí daného jazyka obvykle pomalejší a méně nápadné.

3.2.1 Pohled na francouzská zájmena

Ve francouzském jazyce rozlišujeme stejně jako v jazyce českém první osobu čísla jednotného *je*, ze které nepoznáme rod referenta. Stejně je tomu u druhé osoby jednotného čísla *tu*. V třetí osobě čísla jednotného už rod rozlišujeme; mužský *il* a ženský *elle*. První osoba množného čísla *nous* a druhá osoba množného čísla *vous* nevyjadřuje rod. Ve třetí osobě množného čísla opět rozlišujeme rod mužský *ils* a rod ženský *elles*.

Charaudeau (2018) popisuje neosobní použití zájmena *il*, které je zvláštním druhem jazykové neutralizace. Může být použito k popisu události (*il neige*²⁵), vyjádření modality (*il est évident, certain, douteux que...*²⁶), nebo popisu činnosti (*il fut procédé à un test*²⁷).

Neurčité zájmeno *on* ve francouzštině, odvozené z latinského nominativu *homo*, se vyvíjelo v různých podobách, než se na počátku 11. století ustálilo jako *on*. Jeho hlavní úlohou je neutralizovat rod osoby, což umožňuje odkazovat na samotného mluvčího, na různé aktéry rozhovoru, na skupinu *je-tu*, na skupinu tvořící společenství nebo na anonymní entitu, jako je *les gens*²⁸. Běžně se používá v různých kontextech, od každodenní konverzace až po předávání fám, rčení a přísloví (Charaudeau 2018, 19).

²⁵ Sněží.

²⁶ Je zřejmé, jisté, pochybné, že...

²⁷ Byla provedena zkouška.

²⁸ lidé

3.3 Rod jako gramatická kategorie

3.3.1 Rod u zájmen

Kategorie rodu se obvykle nevyskytuje v první a druhé osobě u osobních zájmen. Většina jazyků má znatelné označení rodu až v osobě třetí. Na příkladu 225 jazyků Bhat (2004) uvádí, že 62 z nich rozlišuje rod ve třetí osobě a z nich pouze 10 má toto rozlišení i v osobě druhé jednotného čísla. Žádný jazyk nerozlišuje rod v první osobě jednotného čísla. Jazyky, které rozlišují rod i v druhé osobě nejsou příliš početné a většina z nich patří do afro-asijské jazykové rodiny (Bhat 2004, 109). U některých jazyků se rod projevuje pouze ve třetí osobě jednotného čísla, a ne už pak u čísla množného (např. anglický jazyk), další jazyky mají rozlišený rod i v množném čísle třetí osoby (např. francouzský jazyk, český jazyk).

3.3.2 Rod u podstatných jmen

Rod bývá často formálně signalizován, někdy je vyjádřen formou slova, zejména jeho zakončením. U jazyků, které rod mají, lze nalézt souvislost mezi rodem gramatickým a rodem přirozeným (biologickým, pohlavím). Například u slova *žena*, *la femme* či *la donna* je ve všech případech femininum. U předmětů však přímá souvislost mezi přirozeným a gramatickým rodem není (Čermák 2011, 141).

3.3.3 Feminizace podstatných jmen

Po dlouhou dobu bylo používání ženského rodu normou, a to jak ve slovní zásobě, tak v gramatice. Mužský rod nepřevládá vždy. Až do 17. století byly všechny názvy profesí, funkcí a hodností vykonávaných ženami označovány v ženském rodě, stejně jako ty, které vykonávali muži, v rodě mužském. Příkladem jsou *cuisinière*²⁹, *marchande*³⁰, *administresse*³¹, *doctoresse*³², *charpentière*³³. V 17. století však reformy gramatiků a lexikografů započatých už v období renesance zavedly pravidlo dominantního mužského rodu, které bylo výsledkem úvah o postavení žen a mužů ve společnosti, zejména v politickém ohledu. Během Francouzské revoluce ženy požadovaly ukončení nadvlády

²⁹ kuchařka

³⁰ obchodnice

³¹ správkyňe

³² lékařka

³³ tesařka

mužského pokolení a zároveň se dožadovaly volebního práva. V roce 1882, kdy stát zavedl povinné veřejné vzdělávání, bylo rozhodnuto ve prospěch mužského rodu. Některé výrazy, které se vyskytovaly ve starofrancouzštině, pak vymizely, například ženská podoba slova *médecin*³⁴: *medecine* nebo *medecineuse*. Avšak méně společensky ceněná povolání nikdy neztratila ženský tvar, pokud jej měla. Například z *le gastelier* a *la gastelière* se stalo *le pâtissier*³⁵ a *la pâtissière*³⁶. Tato hierarchizace pohlaví prostřednictvím jazyka se stala tak běžnou a internalizovanou, že si jí dnes už téměř nevšímáme (le Haut Conseil à l'Égalité, 2015).

Feminizace podstatných jmen ve francouzštině spočívá v přiřazení morfologického znaku ženského rodu, který označuje, že slovo odkazuje na osobu ženského pohlaví. Tento proces zahrnuje různé morfologické možnosti, jako je přidání *e*, zdvojení nebo nezdvojení koncové souhlásky (*pharmacien*³⁷ > *pharmacienne*³⁸), otevření samohlásky před souhláskou na *-ère* (*infirmier*³⁹ > *infirmière*⁴⁰), přeměna koncové souhlásky na *-trice* (*lektoru*⁴¹ > *lectrice*⁴²) nebo *-euse* (*coiffeur*⁴³ > *coiffeuse*⁴⁴) nebo přidání přípony *-esse* (*maître*⁴⁵ > *maîtresse*⁴⁶) (Charaudeau 2018, 26).

Charaudeau (2018) upozorňuje, že feminizace povolání představuje řadu problémů, například v konkurenci výrazů, které již existují v ženském rodě, jako je například *médecine*⁴⁷. Feminizace profesí, jako je *médecin*⁴⁸ na *médecine*⁴⁹, by mohla vést k záměně ženské profese a profese samotné. U některých profesí, které jsou již zakončené na *e*

³⁴ lékař

³⁵ cukrář

³⁶ cukrářka

³⁷ lékárník

³⁸ lékárnice

³⁹ ošetřovatel

⁴⁰ ošetřovatelka/ zdravotní sestra

⁴¹ čtenář

⁴² čtenářka

⁴³ kadeřník

⁴⁴ kadeřnice

⁴⁵ učitel

⁴⁶ učitelka

⁴⁷ medicína

⁴⁸ lékař

⁴⁹ lékařka/medicína

(*dentiste*⁵⁰, *peintre*⁵¹, *ministre*⁵² ou *journaliste*⁵³), je obtížné přidat další znak. Lze zvážit alternativy, jako je použití ženského členu, přidání slova *femme* nebo tvaru souvisejícího přídavného jména. Těmito otázkami se zabývala *Commission de féminisation des noms de métier*⁵⁴, která vydala řadu doporučení. V konečném důsledku se volba mezi těmito alternativami bude řídit samotným užíváním v běžné mluvě.

3.4 Shoda v rodě a čísle

Otázka shody v rodě a čísle, jak je vyjádřena v našich učebnicích, vzbuzuje obavy kvůli neobratným formulacím. Pravidlo, že „při spojení podstatných jmen různého rodu je shoda v mužském rodě, protože mužský rod má přednost před ženským⁵⁵“, může být nesprávně interpretováno a naznačuje nadřazenost mužského rodu. Je nezbytné si uvědomit, že tato otázka se týká gramatických kategorií, nikoli pohlaví. Cílem je určit vhodnou formu shody pro přídavné jméno vztahující se ke dvěma podstatným jménům různého rodu bez ohledu na jejich souvislost s pohlavím (Charaudeau 2018, 20).

3.5 Termíny určené pro adresování

Tato otázka vyvstává zejména u slov používaných k oslovení skupiny osob, kde se projevují nuance mezi mluveným a psaným jazykem. V mluvené řeči je například díky fonetické neutralizaci nemožné rozlišit rod slova *ami*⁵⁶. V písemném projevu je použití slov *Cher(e)s ami(e)s*⁵⁷ nebo *Cher(e)s collègues*⁵⁸ se závorkami zcela oprávněné, zejména při oslovování známých přátel nebo kolegů, včetně mužů i žen. Použití *Chers amis* nebo *Chers collègues* by však bylo vhodnější v kontextu adresování neznámých osob, které jsou součástí více či méně anonymní skupiny (Charaudeau 2018, 28).

⁵⁰ zubař/zubařka

⁵¹ malíř/malířka

⁵² ministr/ministryně

⁵³ novinář/novinářka

⁵⁴ komise pro feminizaci názvů povolání

⁵⁵ *Lorsque se trouvent associés des substantifs de genres différents, l'accord se fait au masculin, parce que le masculin l'emporte sur le féminin.*

⁵⁶ kamarád/kamarádka

⁵⁷ Milí kamarádi/milé kamarádky

⁵⁸ Milí kolegové/milé kolegyně

Bývá psáno i s tečkami: cher.e.s

3.6 Homme

Jelikož se někteří lidé domnívají, že v sobě slovo *homme*⁵⁹ nese konotaci mužské nadvlády, je toto slovo předmětem mnoha diskusí. Charaudeau (2018) tvrdí, že zásadní je pochopit, že tento výraz, odvozený z latinského *hominem*, prošel vývojem v různých podobách (*hom*, *hume*, *home*). Jeho původní význam je člověk⁶⁰ a jeho historické použití kolísá mezi obecným významem lidského jedince a specifickým významem mužství. Ve francouzštině se výraz *homme* používá obecně ve filozofických, literárních a vědeckých kontextech a představuje bezpohlavní pojmovou kategorii.

Shrnutí

Ve třetí kapitole se práce zaměřuje na jazykové jevy, které představují překážku v cestě za neutrálním francouzským jazykem. Je popsán původ určitého členu *le*. Věnujeme si i tradiční definici zájmen, rodu jako gramatické kategorie u zájmen a podstatných jmen a podrobně je popsána feminizace podstatných jmen a problémy spojené s tímto procesem. Zároveň jsou navrženy možnosti pro adresování v psané komunikaci a zmíněna problematika slova *homme*.

⁵⁹muž, člověk

⁶⁰être humain

4 Lingvistický přístup

Jak můžeme vyvodit z druhé kapitoly této práce, gender je složitý konstrukt. Už v minulých dobách na něj nebylo vždy pohlíženo jako na záležitost dichotomie, žena a muž. V současnosti se toto téma probírá ve společnosti možná více než kdy dříve. Abychom však o této staronové realitě mohli ve společnosti diskutovat s respektem a úctou, je potřeba najít či vytvořit inkluzivnější jazyková řešení. V předchozí kapitole byly popsány jazykové jevy, které představují pro inkluzivnější a neutrálnější jazyk překážku, jako jsou členy a determinanty, zájmena, gramatická kategorie rodu, shoda a další. Tato kapitola nabídne pohled na různá jazyková řešení těchto problematických jevů uveřejněná nejen oficiálními orgány spravujícími francouzský jazyk ale i komunitami, kterých se tato problematika přímo dotýká. Největší prostor bude věnován inkluzivnímu psaní⁶¹, systému, který si ve francouzském jazyce našel své specifické místo. Bude představena jeho historie, oficiální podoby v Kanadě a Francii, jeho principy i principy neutrálního jazyka, snahy o ještě rozsáhlejší neutralizaci francouzského jazyka. To vše bude doplněno o konkrétní jazyková řešení. Ke kontroverzním tématům, k nimž se řadí téma této práce, patří i odpůrci, proto budou nastíněny názory příznivců a odpůrců inkluzivního psaní. Bude představen návrh na genderově neutrální francouzský jazyk podle Florence Ashley, nebinární osoby zabývající se právními otázkami a zdravím transgender jedinců v Kanadě. V detailu bude představeno nové zájmeno *iel*, jež bude doplněno o argumenty zaměřující se na motivaci užívání genderově neutrálních zájmen v komunikaci.

4.1 Rozdíl mezi inkluzivním a neutrálním francouzským jazykem

Není vždy snadné rozlišit mezi inkluzivní a neutrální francouzštinou. Inkluzivní francouzština nevěnuje systematickou pozornost nebinárním osobám a často se omezuje pouze na ženy. Konkrétním příkladem je používání slovního spojení *les étudiants et étudiantes*⁶², který sice zdůrazňuje ženy, ale neuznává existenci nebinárních osob (Ashley 2019).

⁶¹ écriture inclusive

⁶² studenti a studentky

Naopak neutrální francouzština představuje formu inkluzivní francouzštiny, která existenci nebinárních osob zohledňuje. Je založena na vytváření a používání neutrálního gramatického rodu a také na používání formulací, v nichž není rod specifikován. Díky tomu je možné hovořit o nebinárních osobách, aniž by byly kategorizovány jako muži nebo ženy. Neutrální gramatický rod se přidává k mužskému a ženskému rodu, aniž by je nahrazoval. Místo výrazu *les étudiants et étudiantes* by genderově neutrální francouzština dala přednost formulacím jako *les élèves* nebo *les étudiant·e·s*. Neutrální francouzštinu lze tedy považovat za ohleduplnější variantu inkluzivní francouzštiny, která stále příliš často vykazuje přetrvávající tendenci k genderové binaritě (Ashley 2019).

4.2 Inkluzivní jazyk

4.2.1 Historie

Myšlenka inkluzivní francouzštiny se poprvé objevila s cílem podpořit spravedlivé zastoupení žen v jazyce. Tento přístup zahrnuje používání interpunkce nebo frází, jejichž cílem je vyhnout se výlučnému používání mužského rodu jako rodu obecného. Staví se proti implicitní hierarchizaci rodů, kdy se mužský rod používá k označení smíšené skupiny, hypotetické osoby nebo osoby neznámého pohlaví, nebinární osoby, agenderových referentů a méně často neosobních struktur, jako je *il pleut*⁶³ (Ashley 2019).

Historie současné inkluzivní francouzštiny sahá do roku 1999, kdy *Fédération des professionnels et professionnelles salariés et des cadres du Québec* změnila svůj název na *Fédération des professionnelles*⁶⁴, čímž přispěla k rovnosti mužů a žen. V Québecu však bylo feminizace titulů dosaženo především používáním dlouhých dubletů (například *professionnelles et professionnels*⁶⁵). Používání středové tečky (např. *professionnel·le·s*) zůstává v quebecké společnosti poměrně vzácné a média se k němu často staví odmítavě. Ve Francii, ačkoli je tato praxe od roku 2015 doporučována *Haut Conseil à l'Égalité entre les femmes*⁶⁶, narazila feminizace titulů na určitý odpor (Ashley 2019).

⁶³ Prší.

⁶⁴ důležitá je změna ve slově *professionnelles*, které spojuje jak mužský, tak ženský rod

⁶⁵ odbornice a odborníci

⁶⁶ Vysoká rada pro rovnost žen a mužů

4.2.2 Oficiální inkluzivní jazyk v Kanadě

Oficiálním správcem francouzského jazyka je v Kanadě *Office québécois de la langue français*⁶⁷. Ten na svých internetových stránkách⁶⁸ nabízí záložku jazykový výklad, kde je v rámci složky kompozice a komunikace⁶⁹ oddíl feminizace a epicénní kompozice⁷⁰, sem patří právě neutrální formulace. Pod touto složkou nalezneme 11 článků věnujících se neutrálnímu psaní, od vysvětlení, co je to neutrální psaní přes výčet epicénních⁷¹ slov a frází až po adresaci nebinárních osob.

Úřad (2020) definuje inkluzivní psaní, které se podle praxe pozorované v Kanadě a konkrétně v Québecu zaměřuje na používání genderově neutrálního psaní, vyhýbání se používání genderových termínů a zároveň se vyhýbá užívání neologismů. Cílem tohoto přístupu je zajistit, aby texty byly inkluzivně adresovány různým skupinám, včetně osob, jejichž pohlaví není známo nebo není důležité či je nebinární.

V roce 2021 vydal výše zmíněný úřad oficiální návrh⁷², jak adresovat nebinární osoby. Podporuje používání neutrálních formulací, jejichž cílem je učinit texty inkluzivnějšími. Jedná se například o používání hromadných podstatných jmen nebo epicénních výrazů, aby se zabránilo označování genderu. Cílem je vyhovět redakčním potřebám nebinárních osob tím, že se uzná a respektuje jejich genderová identita. V situacích, kdy se komunikuje s nebinární osobou nebo se na ni výslovně odkazuje, doporučuje úřad minimalizovat používání označení rodu a titulů v ženském a mužském rodě, jako jsou *madame*⁷³ a *monsieur*⁷⁴. Předpokladem je, že francouzský jazyk, který je bohatý a flexibilní, již nabízí

⁶⁷ Quebecký úřad pro francouzský jazyk

⁶⁸ Office québécois de la langue française. nedatováno. Přístup získán 26. listopad 2023.
dostupné z: <https://www.oqlf.gouv.qc.ca>

⁶⁹ La rédaction et la communication

⁷⁰ Féminisation et rédaction épicienne

⁷¹ rodově neutrální

⁷² „Désigner les personnes non binaires.“ 2021. Office québécois de la langue française. Přístup získán 26. listopad 2023.
dostupné z: <https://vitrinelinguistique.oqlf.gouv.qc.ca/25370/la-redaction-et-la-communication/feminisation-et-redaction-epicene/redaction-epicene/formulation-neutre/designer-les-personnes-non-binaires>.

⁷³ paní

⁷⁴ pán

možnosti pro inkluzivní formulace, zejména pokud je zvolen individuální přístup, který uznává jedinečnost každého jednotlivce. Nabízí následující příklady:

*Je vous présente **Camille Beaudoin, scientifique de renom**⁷⁵ qui se consacre à la recherche sur le cancer. (Camille est une personne non binaire.)*

*Je vous présente **madame Camille Beaudoin, une scientifique renommée** qui se consacre à la recherche sur le cancer. (Camille est une femme.)*

*Je vous présente **monsieur Camille Beaudoin, un scientifique renommé** qui se consacre à la recherche sur le cancer. (Camille est un homme.)*

*Představuji vám **Camille Beaudoin, úspěšně se věnuje** výzkumu rakoviny. (Camille je nebinární.)⁷⁶*

*Představuji vám **paní Camille Beaudoinovou, uznávanou vědkyni, která se věnuje** výzkumu rakoviny. (Camille je žena.)*

*Představuji vám **pana Camille Beaudoin, uznávaného vědce, který se věnuje** výzkumu rakoviny. (Camille je muž.)*

(překlad LM)

Úřad však nedoporučuje užívání neologismů, které kombinují mužský a ženský rod, jako je například zájmeno *iel*. Udává, že tyto výrazy zůstávají specifické pro komunity s genderovou diverzitou.

4.2.3 Oficiální inkluzivní jazyk ve Francii

Úřad (2020) uvádí, že ve francouzsky mluvící Evropě, zejména ve Francii, se k inkluzivnímu psaní přistupuje jinak. Snaží se vyvážit zastoupení mužů a žen v textech pomocí různých technik, jako je lexikální feminizace (přidávání ženských přípon k existujícím výrazům),

⁷⁵ Francouzština vyjádří neutralitu vynecháním členu, aby se vyhnula vyjádření mužského či ženského rodu.

⁷⁶ V českém jazyce se nedá použít stejná konstrukce jako v jazyce francouzském, proto muselo při překladu dojít k parafrázi, při které bylo vynecháno použití osoby, aby se vyhnulo označení gramatického rodu. Na rozdíl od francouzštiny, kde výraz *scientifique* nenaznačuje gender dané osoby, český jazyk nabízí binární formy vědec a vědkyně, které jsou poznamenány genderem.

shoda podle blízkosti (shoda v rodě a čísle podle nejbližšího výrazu) a dublety (používání mužských i ženských tvarů).

Ve Francii dohlíží na francouzský jazyk již od 17. století *Académie française*⁷⁷. Akademie však nenabízí žádný oficiální soubor pravidel pro užívání inkluzivního jazyka.

Ve Francii existuje další orgán patřící pod předsedu vlády, *Haut Conseil à l'Égalité entre les femmes et les hommes*⁷⁸. Ta vydala v roce 2015 dokument *Guide pratique pour une communication publique sans stéréotype de sexe*⁷⁹. Tato příručka se zabývá komunikací a poukazuje na to, že genderové stereotypy mohou být šířeny prostřednictvím různých médií, diskurzů a reprezentací. Identifikuje tři hlavní aspekty těchto stereotypů: nerovnováhu v zastoupení mužů a žen, omezení rolí přisuzovaných jednotlivým pohlavím a pro ženy nepříznivou hierarchii z hlediska postavení a funkcí. Cílem příručky je upozornit veřejné instituce na tyto problémy a povzbudit je k přijetí rovnějších komunikačních postupů. Příručka vychází z deseti praktických doporučení, na jejichž tvorbě se podíleli lingvisté, odborníci na komunikaci, státní úředníci a další přispěvatelé, včetně členů rady. Podporou institucí, aby tato doporučení začlenily do své interní a externí komunikace, se chce příručka stát referenčním nástrojem pro podporu rovnosti žen a mužů ve všech formách veřejné komunikace. Základní myšlenkou je, že odpovědné a vědomé využívání komunikace může pomoci změnit vnímání a posílit rovnost mezi ženami a muži. Tato příručka se však nezaobírá komunikací s nebinárními jedinci.

4.2.4 Principy inkluzivního a neutrálního jazyka

Jelikož neexistuje žádný oficiální dokument, který by stanovoval jasnou podobu pravidel inkluzivního psaní, bude následující výčet inspirován z několika manuálů od organizací zabývajících se touto tematikou. Nejprve bude popsáno inkluzivní psaní tak, jak je chápáno zejména ve Francii, tedy jako nástroj pro rovnoprávné zastoupení mužů a žen v jazyce. Poté bude zařazeno kanadské pojetí inkluzivního psaní, které je méně genderově orientované. Navzdory prohlášením oficiálních orgánů spravujících jazyk, které se v této věci vyjadřují spíše odmítavě, bude nabídnut i přehled výrazů a jazykových řešení

⁷⁷ Francouzská akademie

⁷⁸ Vysoká rada pro rovnost žen a mužů

⁷⁹ *Praktická příručka pro veřejnou komunikaci bez genderových stereotypů*

navrhnutých a používaných příslušnými komunitami. Budou uvedeny příklady forem inkluzivního i neutrálního jazyka pro existující binární jazykové jevy.

Prvním manuálem je již zmíněná *Guide pratique pour une communication publique sans stéréotype de sexe* (2015), která nabízí deset praktických doporučení, jak v komunikaci spravedlivě zastoupit ženy i muže. K dosažení tohoto cíle používá několik z těchto doporučení právě inkluzivní psaní. Jedním z principů inkluzivního psaní a zároveň i jedním z bodů příručky je správné přiřazování názvů profesí, titulů, hodností a funkcí k pohlaví osob, které je zastávají. Jak již bylo zmíněno v kapitole o rodu jako gramatické kategorii (3.3), názvy profesí a dalších hodností v ženském rodě nejsou ve francouzském jazyce žádnou novinkou, proto není důvod nedat ženám v jazyce prostor a zastoupení. Internetová stránka *Vie publique*⁸⁰ francouzské vlády nabízí informace napomáhající lépe pochopit politickou situaci a debaty, které hýbou současnou společností. Nabízí také příručku pro feminizaci názvů profesí, titulů, hodností a funkcí, *Femme, j'écris ton nom*⁸¹ (1999), kde nalezneme více než 2 000 hesel a návod, jak utvořit výrazy ženského rodu. Více příkladů přípon ženského rodu bude uvedeno v tabulce níže.

Masculin	Féminin
<i>Le chef de bureau</i>	<i>La cheffe de bureau</i>
<i>Le directeur</i>	<i>La directrice</i>
<i>Le maire</i>	<i>La maire</i>

Dalším bodem příručky je užívání mužského a ženského rodu ve zprávách určených všem, aby se obě pohlaví cítila zahrnutá a zastoupená. Pro mluvenou formu jazyka nabízí příručka řešení ve formě abecedního řazení slov v mužském a ženském rodě.

⁸⁰ *Vie publique*. nedatováno. Přístup získán 26. listopad 2023. <https://www.vie-publique.fr>

⁸¹ „Femme, j'écris ton nom... : guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions.“ *Vie publique*. Přístup získán 26. listopad 2023. dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/rapport/25339-guide-daide-la-feminisation-des-noms-de-metiers>

*L'égalité femmes-hommes*⁸²

*Les acteurs et les actrices*⁸³

*Les lycéennes et les lycéens*⁸⁴

V psaném jazyce může být využita stejná metoda nebo se můžeme uchýlit k použití grafických značek v následující podobě: kořen slova + přípona mužského rodu + tečka + přípona ženského rodu

*L'enseignant.e*⁸⁵

*Les enseignant.e.s*⁸⁶

Alternativou tečky jsou například závorky, které však mohou mít negativní konotaci kvůli jejich časté indikaci sekundární důležitosti; lomítko, které může evokovat opozici; velké písmeno E, které může nesprávně navést na myšlenku, že jsou zahrnuty jen ženy; spojovník a středová tečka.

Příručka také navrhuje užívání epicénních výrazů, které svou stejnou podobou pro mužský i ženský rod nevzbuzují otázku genderu.

*Élève*⁸⁷, *membre*⁸⁸, *fonctionnaire*⁸⁹

Navrhuje též nahrazení slov *homme* a *femme* zastřešujícími výrazy jakou je například:

*Personne*⁹⁰, *peuple*⁹¹, *public*⁹², *être humain*⁹³

⁸² rovnost mezi ženami a muži – v českém jazyce by však zmíněné abecední pravidlo způsobilo překlad – rovnost mezi muži a ženami

⁸³ herci a herečky

⁸⁴ středoškolačky a středoškoláci

⁸⁵ učitel.ka

⁸⁶ učitel.é.ky

⁸⁷ žák

⁸⁸ člen

⁸⁹ úředník

⁹⁰ osoba

⁹¹ národ/lid

⁹² veřejnost

⁹³ lidská bytost

Quebecký úřad pro francouzský jazyk uvádí několik možností⁹⁴ (2021), jak učinit jazyk více neutrální a tím inkluzivní. Neutrální jazyk používá formulace bez známky genderu, takové výrazy můžeme tedy použít pro všechny nehledě na jejich gender. Úřad uvádí tři možnosti, jak docílit v jazyce větší neutrality. Osoby můžeme označovat hromadnými podstatnými jmény, epicénními výrazy v množném čísle (abychom se vyhnuli užití mužského nebo ženského rodu členu), anebo jmény pro funkci, kterou daná osoba vykonává.

*Toute la **population** du Canada sera concernée par ces nouvelles mesures. (nom collectif au lieu du doublet les Canadiens et Canadiennes)*

*Les **cadres** ont donné leur aval au projet. (nom épïcène au pluriel au lieu du nom masculin décideurs, en contexte)*

*Vous devez adresser votre demande à la **direction**. (nom de fonction ou d'unité administrative, au lieu du nom masculin directeur)*

*Tato nová opatření se dotknou celé **populace** Kanady. (hromadné podstatné jméno místo dvojího „Kanaďanů a Kanaďanek“)*

***Vedení** tento projekt schválilo. (epicénní výraz místo mužského rodu „ti, co rozhodovali“)*

*Svou žádost musíte adresovat **vedení**. (název pro funkci nebo administrativní jednotku místo mužského rodu ředitel)*

(překlad LM)

Úřad (2021) také navrhuje nahrazení adjektiv s rozdílnou formou v mužském a ženském rodě za adjektiva s identickou formou pro oba rody.

⁹⁴ „Qu'est-ce que la formulation neutre?“ 2021. *Office québécois de la langue française*. Přístup získán 26. listopad 2023.
dostupné z: <https://vitrinelinguistique.oqlf.gouv.qc.ca/23990/la-redaction-et-la-communication/feminisation-et-redaction-epicene/redaction-epicene/formulation-neutre/quest-ce-que-la-formulation-neutre>.

*Nous avons besoin de jeunes **intrépides**. (adjectif épique au lieu de l'adjectif masculin audacieux)*⁹⁵

Potřebujeme odvážné mladé lidi (epicénní přídavné jméno místo mužského přídavného jména).

Poslední a zároveň nejrozsáhlejší přehled bude převzat z příručky *Guide de grammaire neutre et inclusive*⁹⁶ (2021) vydané kanadskou organizací *Divergenres*, která se zabývá vzděláváním veřejnosti v oblasti genderové plurality, nabízením služeb jedinců, kteří mají pochybnosti o své genderové identitě nebo si procházejí tranzicí a poskytováním pečujícího prostředí pro trans, nebinární jedince a jejich okolí. Nejedná se o soubor oficiálních pravidel užívání inkluzivního a neutrální jazyka jako spíše o soubor výrazů vyznačených v rámci nebinární komunity. V této části budou uvedeny konkrétní návrhy na řešení neutrality ve francouzském jazyce. Podle této příručky neutrální gramatika neodkazuje na žádný gender (tedy je využívána jen osobami nebinárními) a naopak inkluzivní gramatika reprezentuje všechny gendery. Zároveň tato část nabídne řešení pro vybrané jevy diskutované v kapitole 3.

Jako první je v příručce uvedena feminizace. Nejedná se však jen o feminizaci názvů profesí a dalších hodností, ale o celkové zpochybnění automatického užití mužského rodu jako rodu neutrálního. Jsou nabídnuta stejná grafická označení jako výše. Dalším řešením jsou také již zmíněné epicénní výrazy. Takzvaná nová gramatika⁹⁷ naplňuje potřebu reprezentace nebinárních jedinců. Nové termíny, stejně jako jakýkoli jazyk, se s časem mění a liší se podle prostředí, ve kterém jsou užívané. Následující přehled byl uveřejněn v roce 2021 v Québecu a jedná se o soubor jazykových jevů užívaných nebinárními frankofonními komunitami. Budou nabídnuty jednotlivé jevy se svou neutrální (nebinární) a inkluzivní verzí doplněnou příkladem.

⁹⁵ adjektivum audacieux má různé podoby pro mužský a ženský rod (audacieux/audacieuse), zatímco intrépides zůstává pro oba rody neměnné

⁹⁶ *Příručka neutrální a inkluzivní gramatiky*

⁹⁷ nouvelle grammaire

Osobní zájmena (pronoms personnels)

Maskulinum:	<i>il</i>
Femininum:	<i>elle</i>
Nebinární:	<i>iel, ille</i> , alternace zájmen, žádné zájmeno
Příklad:	<i>Iel s'en va à l'épicerie.</i>

Přivlastňovací zájmena (*déterminants possessifs*)

Maskulinum:	<i>mon/ton/son</i>
Femininum:	<i>ma/ta/sa</i>
Neutrální výraz:	<i>man/tan/san</i>
Inkluzivní výraz:	<i>maon/taon/saon</i>
Příklad:	<i>Iel a eu la visite de saon cousaine.</i>

Tout, tous, toute, toutes

Maskulinum:	<i>tout, tous</i>
Femininum:	<i>toute, toutes</i>
Inkluzivní výraz:	<i>touste, toustes</i>
Příklad:	<i>Toustes ceux qui étaient là n'ont pas toustes eu la chance de parler, mais toustes étaient d'accord.</i>

Určitý člen (*article défini*)

Maskulinum:	<i>le</i>
Femininum:	<i>la</i>
Neutrální výraz:	<i>lo, lu</i>
Inkluzivní výraz:	<i>lia, li</i>

Příklad:	<i>Lia collaborateurice de l'émission s'exprimait avec pertinence.</i>

Neurčitý člen (*article indéfini*)

Maskulinum:	<i>un</i>
Femininum:	<i>une</i>
Neutrální výraz:	<i>un, o</i>
Inkluzivní výraz:	<i>un·e</i>
Příklad:	<i>Un·e ami·e est venu·e me voir.</i>

Dělivý člen (*de + le ou la*)

Maskulinum:	<i>du</i>
Femininum:	<i>de la</i>
Neutrální výraz:	<i>do nebo de lo</i>
Inkluzivní výraz:	<i>di nebo de li</i>
Příklad:	<i>Va au bureau di directeurice!</i>

Přípony (*terminaisons*)

Původní přípony:	<i>-eau, -elle</i>
Neutrální přípona:	<i>-eaus</i>
Inkluzivní přípona:	<i>-elleau</i>
Příklad:	<i>Les jumelleaux étaient toustes belleaux pour leur rassemblement.</i>

Původní přípony:	<i>-teur, -trice</i>
Neutrální přípona:	<i>-teus, -tron</i>

Inkluzivní přípona:	-teurice
Příklad:	<i>L'éducatrice de mon enfant dit qu'il a des talents de créatrice.</i>

Původní přípona:	-oux/-eux, -ouse/euse
Neutrální přípona:	-ous/-eus, -ouxe/euxe
Inkluzivní přípona:	-ouxe/-euxe
Příklad:	<i>Maon partenaire n'est pas jaloux et j'en suis heureuse.</i>

Původní přípona:	-s, -se
Neutrální přípona:	-sse
Inkluzivní přípona:	-xe
Příklad:	<i>Il n'y a pas de raison d'être surpris ou confus.</i>

Původní přípona:	-tre, -tresse
Neutrální přípona:	-trem
Inkluzivní přípona:	-trexe
Příklad:	<i>Lia maîtresse d'école nous a présenté le prêtre du village voisin.</i>

Původní přípona:	-ien, -ienne
Neutrální přípona:	-iem
Inkluzivní přípona:	-ienxe

Příklad:	<i>Lia musicienxe est allé-e voir lia mécanicienxe pour faire ajuster sa trompette.</i>

Původní přípona:	<i>-t, -te</i>
Neutrální přípona:	<i>-m, -s</i>
Inkluzivní přípona:	<i>-x</i>
Příklad:	<i>Un-e petix camelox est passé livrer le journal.</i>

Původní přípona:	<i>-on, -onne</i>
Neutrální přípona:	<i>-om, -ons</i>
Inkluzivní přípona:	<i>-onx</i>
Příklad:	<i>Iel était mignonx avec sa cravate et sa jupe.</i>

Rodinné vazby (liens de parentés)

Původní výrazy	Neologismus
<i>frère, sœur</i>	<i>fræur</i>
<i>oncle, tante</i>	<i>tancle</i>
<i>neveu, nièce</i>	<i>nevèce nebo niveu</i>
<i>cousin, cousine</i>	<i>cousaine</i>
<i>papa, mamam</i>	<i>mapa, baba, dada</i>

4.2.5 Argumenty příznivců a odpůrců inkluzivního psaní

Charaudeau (2018) nabízí postoje příznivců a odpůrců inkluzivního psaní a argumenty, které předkládají. Odpůrci chtějí zachovat tradiční jazykové normy, které jsou podle nich výsledkem staletého vývoje francouzského jazyka. Jakýkoli pokus o porušení těchto norem považují za porušení této bohaté tradice. Jejich postoj vychází z určité představy jazykové estetiky a tvrdí, že inkluzivní psaní zaváděním systémových změn, jako je alternace, narušuje syntax a mění plynulost vět. Z ideologického hlediska někteří odpůrci považují inkluzivní psaní za ohrožení stability jazyka a odmítají myšlenku, že s jazykem lze manipulovat jako s předmětem, který lze libovolně měnit. Jsou proti myšlence militantních skupin, které by vnucovaly novou jazykovou normu, a domnívají se, že jazyk by měl zůstat přístupný všem bez nadměrné manipulace. Na druhou stranu zastánci inkluzivního psaní tento přístup podporují, jelikož se ohlížejí na rovnost a zastoupení. Domnívají se, že inkluzivní používání umožňuje zviditelnit přítomnost žen v jazyce, zejména tím, že se vyhýbá obecným formulacím, ve kterých mizí přítomnost žen. Je to pro ně způsob, jak se postavit proti machistickým stereotypům a falocentrismu, které jsou někdy základem tradičního používání jazyka. Kromě estetických a ideologických debat se objevila také otázka čitelnosti a učení. Někteří odpůrci se domnívají, že inkluzivní psaní komplikuje hlasité čtení a vizuální dešifrování, zatímco zastánci argumentují tím, že se vyhýbá určitým opakováním a přispívá k lepší reprezentaci genderové rozmanitosti.

4.3 Návrh na genderově neutrální francouzský jazyk podle Florence Ashley

Trans tématy se zabývá mnoho aktivistů a odborníků po celém světě. Florence Ashley se zaměřuje na právní otázky a zdraví týkající se transgenderu. Pracuje na McGill University a ve svém článku *Les personnes non-binaires en français : une perspective concernée et militante*⁹⁸ (2019) popisuje výsledky své observace neutrálního užití francouzštiny. Na skutečnost nahlíží ze svého pohledu nebinární osoby z frankofonního Québecu. Pro následující klasifikaci strategií neutrálního užití francouzštiny je v práci použita stejná koncepce, jako je užitá ve zmíněném článku.

⁹⁸ *Nebinární osoby ve francouzštině: znepokojující a militantní perspektiva*

4.3.1 Strategie neutrálního jazyka

Pro zohlednění přítomnosti nebinárních osob v nebinárních komunitách a souvisejících kontextech v Québecu a Francii se používají různé lingvistické přístupy. Tyto přístupy jsou rozvíjeny především komunitami, kterých se problematika přímo týká, na rozdíl od vývoje francouzského jazyka prostřednictvím oficiálních orgánů, jako je *Académie française* a *l'Office québécois de la langue française*. Ashley (2019) nabízí seznam strategií, které přinášejí do francouzského jazyka neutralitu. Mluvená i psaná francouzština používá epicénní formulace, neologismy a alternace. V mluvené řeči se používají také homofonie, zatímco v psané podobě se mohou používat grafické značky⁹⁹. Tyto strategie se obecně používají zaměnitelně, bez jasného standardu.

Epicénní výrazy

Jak již bylo popsáno, některé výrazy mají morfologii, která se nemění v závislosti na rodu uvedených osob. Například slovo *élève*¹⁰⁰ nese známky gramatického rodu, na rozdíl od *étudiant*¹⁰¹ a *étudiante*¹⁰². Některá slova mají gramatický rod, ale ten není určen rodem osob. Výraz *C'est une belle personne*¹⁰³ zůstává stejně rodově zbarvený bez ohledu na gender osoby, jelikož slovo *personne* je neměnné. Používání slova *personne* je jednou z nejjednodušších a nejpraktičtějších strategií, jak učinit naše výrazy genderově neutrálními. Epicénní formulace však nejsou vždy dostačující, protože ne vždy jsou k dispozici. K dosažení neutrální francouzštiny je tedy třeba je kombinovat s dalšími strategiemi (Ashley 2019).

Neologismy

Podle Ashley (2019) tvoří neologismy z pohledu jazykové kreativity tu nejzajímavější skupinu. Tento přístup spočívá ve vzniku nového genderově neutrálního termínu, který doplní již existující mužské a ženské tvary. Výsledkem této tvorby jsou neutrální osobní zájmena, reprezentovaná neologismy jako *iel, yel, ielle, ael, æl, aël, ol, olle, ille, ul, ulle, al,*

⁹⁹ graphies tronquées

¹⁰⁰ student

¹⁰¹ student

¹⁰² studentka

¹⁰³ Je to krásná osoba.

Slovo *personne* je ženského rodu, ale používá se i pro označení osob mužského genderu. Zůstává tedy neměnné, ať už má referent jakýkoli gender.

i, im, které doplňují *il*¹⁰⁴ mužského rodu a *elle*¹⁰⁵ ženského rodu. Neologismy mohou vznikat spojením mužských a ženských tvarů, čímž vznikají hybridní výrazy. V případech, kdy vznik termínu není založen na tomto spojení, zejména když se kořen slova spojuje s novou koncovkou, hovoříme o nehybridním neologismu.

Alternace

Cílem strategie alternace je záměrně používat genderová slova a shody způsobem, jenž je v rozporu s převládajícími normami francouzského jazyka. K tomuto střídání může docházet na různých úrovních, ať už v rámci věty, mezi větami, nebo dokonce mezi odstavci. Příkladem alternace v rámci věty může být: *L'étudiante est beau*¹⁰⁶, pro slovo *l'étudiante* je využit ženský rod a pro slovo *beau* naopak mužský rod. Příkladem alternace mezi větami může být: *La professionnelle est intelligente. Il est très compétent.*¹⁰⁷. V první větě je osoba, o které se mluví, tedy *la professionnelle* označena ženským rodem, čemuž odpovídá i přídavné jméno, které je ve gramatické shodě, zatímco v druhé větě je tatáž osoba označena mužským rodem *il*, čemuž opět odpovídá přídavné jméno v mužském rodě. Je také možné střídání mužský a neutrální rod (*Il est heureuse* – zájmeno v mužském rodě a přídavné jméno v neutrálním rodě zakončené příponou *s x*), ženský a neutrální rod (*L'élève est heureuse et créatif* – první přídavné jméno v ženském rodě, druhé přídavné jméno v neutrálním rodě) (Ashley 2019).

Ashley také poukazuje na sociální stránku užívání alternace. Od ostatních strategií neutrálního užití ve francouzštině se alternace liší tím, že je většinou přijímána záměrně osobami, které se pro ni rozhodnou. Je však důležité poznamenat, že mnoho nebinárních osob se tímto postupem může cítit znehodnoceno, a proto se doporučuje nepoužívat jej k oslovení nebinární osoby bez jejího výslovného souhlasu.

Homofonie

Pokud jde o jejich vztah k dominantní jazykové normě francouzštiny, mají homofony jistou podobnost s epicénními výrazy, i když jejich použití je omezeno pouze na mluvené slovo.

¹⁰⁴ on

¹⁰⁵ ona

¹⁰⁶ doslovný překlad: Studentka je krásný.

¹⁰⁷ doslovný překlad: Odbornice je inteligentní. On je velmi kompetentní.

Například věta *J'ai été aimée*¹⁰⁸ je foneticky totožná s *J'ai été aimé*¹⁰⁹, které vyjadřuje mužský rod, zatímco první verze vyjadřuje ženský rod, což umožňuje použít neutrální výraz ústně, zatímco pro psaní by byl nutný jiný přístup (Ashley 2019).

Grafické značky

Grafické značky jsou vyhrazeny pro písemné použití, jelikož jsou založeny na vizuálních prvcích – jak již bylo zmíněno, způsobů značení je mnoho. Například tečka (*tou.tes*), středová tečka (*tou·tes* nebo *tou·te·s*), spojovník (*tou-tes*), velká písmena (*touTEs*), podtržítka (*tou_tes*), lomítka (*tou/tes*) a závorky (*tou(te)s*). V současné době neexistuje žádná uspokojivá konvence pro jejich výslovnost, což může ztěžovat hlasité čtení textu s použitím těchto tvarů i samotný ústní projev, aniž by se ústně používaly koncovky mužského nebo ženského rodu (Ashley 2019).

4.3.2 Systematický a modulární přístup

Přijímání strategií pro neutrální francouzštinu může mít buď modulární, nebo systematický přístup. Podle Ashley (2019) má volba mezi těmito dvěma metodami zásadní význam, neboť ovlivní možnost přijetí a začlenění neutrální francouzštiny do francouzské jazykové normy.

V modulárním přístupu je volba strategií ponechána otevřená, což umožňuje kombinovat různé přístupy, jak ukazuje příklad: *un·e élève de ma classe est belleau*, který zahrnuje grafické značení, epicénní výraz a neologismus. Na druhou stranu při systematickém přístupu je výběr strategií definován souborem pravidel. Modulární přístup je obecně přístupnější a díky své flexibilitě snadněji osvojitelný. Systematický přístup je naproti tomu přísnější a zdá se, že je vhodnější pro případné přijetí jinými dominantními komunitami a institucemi (Ashley 2019).

Ashley (2019) také upozorňuje na to, že instituce, které v jazykové oblasti dominují, jako jsou noviny, literární organizace, televizní a rozhlasové stanice, státní správa atd. prezentují francouzský jazyk jako systém, který je přísně regulovaný. Podle nich existuje správný způsob mluvené i psané formy jazyka a jakákoli odchylka je považována za chybu.

¹⁰⁸ Byla jsem milována.

¹⁰⁹ Byl jsem milován.

Aby byl jakýkoli pokus o uznání genderově neutrální francouzštiny úspěšný, bude muset navrhnout systematickou vizi gramaticky neutrálního rodu.

4.4 Zájmena *iel* a *ol/ul*

Iel spadá do skupiny neologismů, které byly vytvořené, aby popsaly realitu, pro kterou v jazyce chybělo pojmenování. Bylo vytvořeno na bázi spojení již existujících binárních zájmen *il* a *elle*. Vztah frankofonní společnosti k tomuto zájmenu je velmi kontroverzní a bude předmětem poslední kapitoly. Napovídá už fakt, že elektronická verze slovníku Larousse v roce 2023 nenabízí při zadání tohoto hesla žádný výsledek hledání. Naopak slovník *Le Petit Robert* přidal definici do své elektronické verze v roce 2021. Ta zní následovně¹¹⁰:

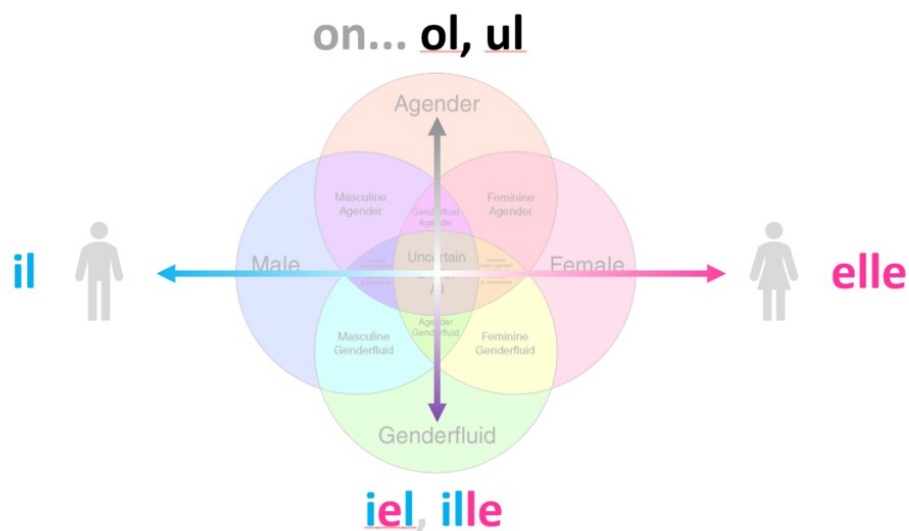
rare Pronom personnel sujet de la troisième personne du singulier (iel) et du pluriel (iels), employé pour évoquer une personne quel que soit son genre.

vzácné Osobní zájmeno třetí osoby jednotného (iel) a množného (iels) čísla, používané pro označení osoby jakéhokoli genderu.

(překlad LM)

Toto zájmeno však kvůli své konstrukci zůstává zakotvené někde na binární ose, je tedy vhodné pro jedince s fluidním genderem, méně však vhodné pro osoby nebinární, které se identifikují mimo tuto osu a agender jedince, kteří se neidentifikují s žádným genderem. V reakci na toto omezení vznikají nová genderově neutrální zájmena, jako je *ol* nebo *ul* (Camion 2018). Pro přehlednost slouží následující ilustrace.

¹¹⁰ „iel.“ *Le Robert Dico en ligne*. Přístup získán 26. listopad 2023.
dostupné z: <https://dictionnaire.lerobert.com/definition/iel>.

Užití zájmen podle genderové příslušnosti¹¹¹

4.5 Motivace pro užívání genderově neutrálních zájmen

Článek *Gender neutral pronouns: A modest proposal*¹¹² Charlese Mosera a Maury Devereux publikovaný v rámci *International Journal of Transgenderism (IJT)*¹¹³ (2016) předkládá návrh, proč by se mělo plošně přistoupit k používání genderově neutrálních zájmen. Je zde popsáno, že odborníci pracující s osobami, které zažívají genderovou dysforii, uznávají pojetí genderu jako nebinární stupnice. Pro některé jedince je proto nekomfortní identifikovat se buď jako žena nebo jako muž. Právě *International Journal of Transgenderism* se stal předvojem v obhajobě lidských práv jedinců s genderově nekonformní identitou. Článek předkládá konceptualizaci a používání nebinárních genderově neutrálních zájmen jako významnou strategii ke zmírnění frustrace a nespokojenosti, které jednotlivci zažívají, když se tradiční zájmena ukáží jako neslučitelná s jejich genderovou identitou.

Podle autorů článku Mosera a Devereux (2016) jsou genderově neutrální zájmena považována za obranný mechanismus, který poskytuje genderově nekonformním jedincům ochranu před domnělými atributy týkajícími se jejich genderu (podle vzhledu, oblečení,

¹¹¹ „Écriture inclusive: les pronoms neutres ont-ils leur place?“ 2018. *En clair*. 30. listopad. Přístup získán 26. listopad 2023.

dostupné z: <https://www.enclair.ca/blogue/2018/11/30/ecriture-inclusive-les-pronoms-neutres-ont-ils-leur-place>

¹¹² *Genderově neutrální zájmena: skromný návrh*

¹¹³ *Mezinárodní časopis o transgenderismu*

hlasu) a umožňuje jim tak vyhnout se předčasnému coming-outu. V textu je zdůrazněno, že genderově neutrální zájmena umožňují kultivovanější a ohleduplnější přístup, zmírňují neúmyslný misgendering a poskytují jednotlivcům jazykový prostředek, který jim umožňuje sladit sebezprezentaci s jejich internalizovanou genderovou identitou.

Neutrální zájmena jsou považována za účinné pro jedince, kteří projevují ať už fluidní, nebo fixní genderovou identitu a jsou vhodné v případech, kdy je gender jedince neurčitý, nevýznamný, nebo když jedinec výslovně vyjádří preferenci těchto zájmen. V textu se uvádí, že prosazování těchto zájmen neznamena zrušení binárních zájmen a zdůrazňuje se jejich další použitelnost v různých komunikačních kontextech, například když je gender určitý, nebo když jedinec tato zájmena preferuje (Moser a Devereux 2016).

Text obhajuje integraci genderově neutrálních zájmen jako inkluzivní alternativy, které poskytují rafinovaný jazykový prostředek pro osoby, které mají odpor ke konvenčním binárním zájmenům, a umožňují jednotlivcům, aby se s náležitým respektem obraceli na jiné osoby neznámého genderu. Hlavním cílem je vytvořit jazykově příznivé prostředí pro jedince, kteří se pohybují v různých genderových identitách (Moser a Devereux 2016).

Shrnutí

Čtvrtá kapitola nám podává pohled na lingvistickou stránku problematiky prezentované v první části práce. Prozkoumání historie inkluzivní francouzštiny ukazuje snahu podpořit spravedlivé zastoupení žen v jazyce, s odlišnými přístupy v Kanadě a ve Francii. Text představuje úřady, které podporují neutrální psaní a adresaci nebinárních osob a kontrastuje kanadský a francouzský přístup k inkluzivnímu psaní. Debata mezi odpůrci a příznivci inkluzivního psaní zahrnuje otázky tradičních jazykových norem a obav o stabilitu jazyka a staví je proti aspiracím k rovnosti a zastoupení žen. Florence Ashley přináší různé strategie pro dosažení genderově neutrálního jazyka, včetně epicénních výrazů a grafických značek, a diskutuje o modulárním a systematickém přístupu k jejich implementaci. Kapitola zdůrazňuje potřebu systematické vize gramaticky neutrálního rodu a vybízí k přijetí těchto změn dominantními institucemi a komunitami. Obhajuje používání genderově neutrálních zájmen jako strategii pro zlepšení života genderově nekonformních jedinců. Cílem je vytvořit prostředí, kde jednotlivci mohou bezpečně vyjadřovat svou genderovou identitu.

5 Reakce na inkluzivní a neutrální jazyk

V poslední kapitole práce budou popsány reakce oficiálních orgánů na snahu o neutralizaci francouzského jazyka. Na úvod bude představena Francouzská akademie, která je strážcem francouzského jazyka a snaží se o zachování jeho čistoty. Budou představena oficiální vyjádření Akademie k tématu inkluzivního psaní. Dále bude popsána aféra, ve které se ministr školství vyjádřil k zapsání nového zájmena *iel* do internetové verze slovníku *Le Petit Robert*.

5.1 Francouzská akademie

Francouzská akademie, založená za kardinála Richelieu v roce 1635, sama sebe definuje jako mnohem víc než jen jazykovou instituci. Je to subjekt, jehož význam spočívá ve schopnosti utvářet a chránit francouzský jazyk a považovat jej za ústřední prvek národní identity. Na oficiálních stránkách Akademie¹¹⁴ je popsána její historie. Stanovy vypracované v roce 1637 formalizovaly její úlohu a postavily kardinála Richelieu do role čela, což je dnes pozice vykonávaná hlavou státu. Hlavním posláním Akademie bylo poskytnout francouzštině prostředky k prosperitě, aby se stala čistou a schopnou zabývat se uměním a vědou. Tento ambiciózní úkol se zformoval do podoby slovníku, gramatiky, rétoriky a poetiky, zároveň byla stanovena určitá pravidla jazyka. Originalita poslání Akademie spočívá v její snaze vytvořit jazyk, který není příliš specializovaný ani vyhrazený pro odborníky a vědce. Snaží se vytvořit jasný a elegantní jazyk, který by nezvýrazňoval propast mezi psaným a mluveným slovem. Cílem bylo spojit sílu francouzského jazyka s jeho dvojitou vazbou na užívání a normu. První slovník Akademie, vydaný v roce 1694, byl milníkem v tomto úsilí. Definoval správné užívání a ovlivnil způsob vnímání a používání jazyka na celá staletí. I po staletích zůstává Akademie věrná svým základním principům. Nad rámec svého lingvistického poslání je Akademie stálou připomínkou odpovědnosti, kterou sdílejí všichni, kdo francouzský jazyk používají. Ztělesňuje společenství lidí, které tento jazyk spojuje, a zdůrazňuje tak svou roli strážce a průvodce jazykovým a kulturním bohatstvím Francie.

¹¹⁴ „L'histoire.“ nedatováno. *Académie française*. Přístup získán 23. listopad 2023.
dostupné z: <https://www.academie-francaise.fr/linstitution/lhistoire>

5.1.1 Vyjádření Francouzské akademie k inkluzivnímu psaní

Francouzská akademie vydala v rámci zasedání ve čtvrtek 26. října 2017 prohlášení týkající se inkluzivního psaní. Toto prohlášení bylo jednomyslně přijaté členy Akademie. Prohlášení je předloženo v plném znění.

DÉCLARATION de l'ACADÉMIE FRANÇAISE sur l'ÉCRITURE dite « INCLUSIVE »

adoptée à l'unanimité de ses membres dans la séance du jeudi 26 octobre 2017

Prenant acte de la diffusion d'une « écriture inclusive » qui prétend s'imposer comme norme, l'Académie française élève à l'unanimité une solennelle mise en garde. La multiplication des marques orthographiques et syntaxiques qu'elle induit aboutit à une langue désunie, disparate dans son expression, créant une confusion qui confine à l'illisibilité. On voit mal quel est l'objectif poursuivi et comment il pourrait surmonter les obstacles pratiques d'écriture, de lecture – visuelle ou à voix haute – et de prononciation. Cela alourdirait la tâche des pédagogues. Cela compliquerait plus encore celle des lecteurs.

Plus que toute autre institution, l'Académie française est sensible aux évolutions et aux innovations de la langue, puisqu'elle a pour mission de les codifier. En cette occasion, c'est moins en gardienne de la norme qu'en garante de l'avenir qu'elle lance un cri d'alarme : devant cette aberration « inclusive », la langue française se trouve désormais en péril mortel, ce dont notre nation est dès aujourd'hui comptable devant les générations futures.

Il est déjà difficile d'acquérir une langue, qu'en sera-t-il si l'usage y ajoute des formes secondes et altérées ? Comment les générations à venir pourront-elles grandir en intimité avec notre patrimoine écrit ? Quant aux promesses de la francophonie, elles seront anéanties si la langue française s'empêche elle-même par ce redoublement de complexité, au bénéfice d'autres langues qui en tireront profit pour prévaloir sur la planète.¹¹⁵

PROHLÁŠENÍ FRANCOUZSKÉ AKADEMIE O INKLUZIVNÍM PSANÍ

přijaté jednomyslně jejími členy na zasedání ve čtvrtek 26. října 2017

¹¹⁵ „Déclaration de l'Académie française sur l'écriture dite "inclusive".“ 2017. *Académie française*. 26. říjen. Přístup získán 26. listopad 2023.
dostupné z: <https://www.academie-francaise.fr/actualites/declaration-de-lacademie-francaise-sur-lecriture-dite-inclusive>

Francouzská akademie, která si všímá šíření „inkluzivního psaní“, jež se prohlašuje za normu, jednomyslně vydala vážné varování. Zmnožení pravopisných a syntaktických značek, které vyvolává, má za následek nejednotnost jazyka, nesourodost jeho projevů a vznik zmatku hraničícího s nesrozumitelností. Je těžké pochopit, co je cílem a jak lze překonat praktické překážky psaní, čtení – tichého či hlasitého – a výslovnosti. Nejen, že by byla ztížena práce pedagogů. Daleko více by to zkomplikovalo úlohu čtenářů.

Francouzská akademie je více než kterákoli jiná instituce citlivá na změny a inovace v jazyce, protože má za úkol je kodifikovat. Při této příležitosti bije na poplach ani ne tak jako strážce normy, jako spíše jako garant budoucnosti: tváří v tvář této „inkluzivní“ odchylce je nyní francouzština ve smrtelném nebezpečí a náš národ se nyní zodpovídá budoucím generacím.

Už tak je dost těžké naučit se jazyk, ale co se stane, když přidáme druhotné a alternativní formy? Jak budou moci budoucí generace vyrůstat v úzkém kontaktu s naším písemným dědictvím? Pokud jde o sliby francouzsky mluvícího světa, budou zmařeny, pokud francouzština nezabrání tomu, aby se stala složitější, a to ve prospěch jiných jazyků, které toho využijí k tomu, aby na planetě převládly.

(překlad LM)

Vyjádření Akademie se zdá v mnoha ohledech velmi dramatické, což je podpořeno četným užitím hyperbol. Akademie píše, že je nutné veřejnost „vážně varovat“ proti tomuto „smrtelnému nebezpečí“, které inkluzivní psaní představuje. Zároveň je použit argument, že pokud francouzština zařadí inkluzivní psaní do praxe, využijí toho jiné jazyky v její prospěch a převládnu na naší planetě. Z toho by mohlo vyplývat, že pokud francouzština nebude používat inkluzivní psaní, bude nadále nejpoužívanějším jazykem na planetě, což je ale v současné době role angličtiny. Vzhledem k obsahu první části této práce, kde bylo popsáno, jak je sice složité ale velmi důležité brát ohled na genderovou identitu, je až úsměvné, že Akademie prohlašuje, že „je těžké pochopit, co je cílem“ inkluzivního psaní. Minimálně jedním z cílů je nabídnout nebinárním a trans jedincům bezpečné a inkluzivní prostředí, ve kterém mohou co nejpřesněji popsat svou každodenní realitu pomocí pro ně navržených slov.

5.2 Reakce na zařazení zájmena iel do slovníku *Le Petit Robert*

Rozhodnutí nakladatelství Petit Robert zařadit do svého online slovníku inkluzivní zájmeno *iel* vyvolalo debaty a poukázalo na rozdílné názory na vývoj francouzského jazyka. Jak již bylo popsáno výše, zájmeno *iel* vzniklo spojením slov *il* a *elle* a funguje jako genderově neutrální alternativa pro označení osoby bez ohledu na pohlaví. Poslanec politické strany v té době zvané *LREM*¹¹⁶, nyní zvané *Renaissance*, François Jolivet toto rozhodnutí ostře kritizoval a označil ho za ideologický zásah spojený s „wokismem“, což je termín často používaný pro označení progresivních společenských a kulturních trendů. Jolivet se domnívá, že toto zařazení poškozuje francouzštinu a její vliv. Napsal dopis adresovaný Francouzské akademii, ve kterém žádá o její vyjádření na toto téma. Své vyjádření nesouhlasu poprvé vyjádřil na sociální síti Twitter (nyní X) v listopadu roku 2021 (Leblé 2021).

Le Petit Robert, dictionnaire que l'on pensait être une référence, vient d'intégrer sur son site les mots « iel, ielle, iels, ielles ». Ses auteurs sont donc les militants d'une cause qui n'a rien de Français : le #wokisme. J'ai écrit à l'Académie française. #LePetitRobert

Slovník Le Petit Robert, který jsme považovali za referenční, právě přidal na své stránky slova „iel, ielle, iels, ielles“. Jeho autoři jsou tedy bojovníky za věc, která nemá s Francií nic společného: #wokisme. Napsal jsem Francouzské akademii. #LePetitRobert

(překlad LM)

Ke kritice se připojil i ministr školství Jean-Michel Blanquer, který na Twitteru prohlásil, že „inkluzivní psaní není budoucností francouzského jazyka“.

Je soutiens évidemment la protestation de @FJolivet36 vis-à-vis du #PetitRobert L'écriture inclusive n'est pas l'avenir de la langue française. Alors même que nos élèves sont justement en train de consolider leurs savoirs fondamentaux, ils ne sauraient avoir cela pour référence.

¹¹⁶ La République En Marche

Samozřejmě podporuji protest @FJolivet36 proti #PetitRobert

Inkluzivní psaní není budoucností francouzského jazyka. V době, kdy si naši žáci teprve upevňují základní znalosti, by se jím neměli řídit.

(překlad LM)

Le Petit Robert zase na kritiku reagoval v prohlášení, v němž vysvětlil, že zařazení slova *iel* do internetového slovníku vychází z pozorování jeho silného nárůstu používání v posledních měsících. Charles Bimbenet, generální ředitel vydavatelství *Éditions Le Robert*, zdůraznil, že posláním slovníku je sledovat vývoj francouzského jazyka a odrážet jeho rozmanitost, aniž by nutně podporoval myšlenky, které obsažená slova vyjadřují (Leblé 2021).

Shrnutí

Pátá kapitola pojednává o reakcích na inkluzivní a neutrální jazyk a podává náhled na postoj Francouzské akademie a reakce na zařazení inkluzivního zájmena *iel* do slovníku *Le Petit Robert*. Stanovisko Akademie k inkluzivnímu psaní, zveřejněné v roce 2017, ho označuje za „smrtné nebezpečí“ pro francouzštinu a obviňuje ho z poškození jazyka. Tento postoj je kritizován v kontextu snahy o respekt k genderové identitě a inkluzivitu ve francouzském jazyce. Co se týče reakcí na zařazení zájmena *iel* do slovníku *Le Petit Robert*, kritici, včetně politika François Joliveta a ministra školství Jean-Michela Blanquera, označují toto rozhodnutí za ideologický zásah spojený s „wokismem“. Slovník *Le Petit Robert* reaguje tím, že zdůrazňuje sledování vývoje jazyka a reflektování jeho rozmanitosti, aniž by nutně podporoval obsah slov.

Závěr

Diplomová práce poskytuje hluboký vhled do problematiky genderu, zejména se zaměřením na jeho nebinární pojetí. Analyzuje, jak k této problematice přistupuje francouzský jazyk a frankofonní společnost. Je popsán koncept genderu v jeho komplexnosti a jsou nabídnuty konkrétní návrhy na neutralizaci v rámci francouzského jazyka.

V práci byly podrobně prozkoumány filozofické a sociolingvistické aspekty jazyka, od Chomského, De Saussurea a Piageta po Jakobsonovy jazykové funkce. Dále bylo rozvinuto téma zdvořilosti a jeho vlivu na sociální interakce, zejména s ohledem na gender a mocenské pozice. Výrazně jsme se věnovali i misgenderingu a jeho hlubokým sociálním dopadům. Druhá kapitola je stěžejní v odhalování klíčových pojmů spojených s genderovou identitou. Popsala složité koncepty jako cisgender, genderová dysforie, intersex a transgender. Byl prozkoumán historický kontext a vývoj přístupů k transgender identitě.

Přinesli jsme také jazykovou perspektivu, popsali jazykové jevy bránící cestě k neutrálnímu francouzskému jazyku. Podrobně jsme se zabývali členy, zájmeny a rodem jako gramatickou kategorií. Byla vysvětlena složitost problematiky shody v rodu a čísle a popsán historický vývoj určitého členu *le*.

Ve čtvrté kapitole byl popsán rozdíl mezi inkluzivní a neutrální francouzštinou. Detailně se zkoumaly historické kořeny inkluzivního psaní a jeho podpora v různých částech frankofonního světa. Zatímco Kanada adoptovala inkluzivní psaní s důrazem na neutrální adresaci nebinárních osob a podporuje ho prostřednictvím oficiálních orgánů pro francouzský jazyk, ve Francii se k inkluzivnímu psaní přistupuje odlišně, s větším zaměřením na lexikální feminizaci a odlišné techniky. Kanadská média také poskytují daleko více zdrojů a jsou k této problematice daleko otevřenější než média francouzská. Tato kapitola přispěla k hlubšímu porozumění výzvám a možnostem spojeným s genderově neutrálním jazykem ve frankofonním prostoru.

Na závěr práce byl poskytnut pohled na reakce Francouzské akademie a veřejnosti na inkluzivní a neutrální jazyk. Varování Akademie před „smrteľným nebezpečím“ a obviňování tohoto přístupu z poškozování jazyka odrážejí hluboký rozpor mezi tradicí a moderními snahami o inkluzi. Reakce na zařazení inkluzivního zájmena *iel* do slovníku

Le Petit Robert naznačují rozsáhlou kontroverzi ve společnosti. Politici a kritici označují toto rozhodnutí za neslučitelné s francouzskými hodnotami. Slovník *Le Petit Robert* zase zdůrazňuje sledování jazykového vývoje a rozmanitosti, což naznačuje otevřený postoj k adaptaci, i když se zdráhá podporovat konkrétní obsah slov. Celkově lze konstatovat, že reakce na inkluzivní a neutrální jazyk ve francouzštině reflektují hluboké názorové a kulturní rozdíly ohledně zachování tradic a adaptace k moderním požadavkům genderové citlivosti.

Diplomová práce přináší komplexní pohled na genderovou problematiku i z lingvistické perspektivy. Je propojena teorie s konkrétními příklady a jsou navržena konkrétní jazyková řešení. Není obhajováno užívání inkluzivního a neutrálního jazyka v každé situaci, je však podpořeno jejich užívání v situacích, kdy k tomu partner v daném komunikačním kontextu vyjádří preferenci a správnou volbou inkluzivního jazyka tak může být vytvořen rovný a bezpečný prostor pro všechny genderové identity.

Résumé

Ce mémoire de master se concentre sur la question du genre - en particulier son concept non binaire. Elle explore la manière dont la langue française et la société francophone abordent ce domaine. L'objectif de la thèse est de décrire le concept de genre dans sa complexité et d'offrir des pistes pour l'appréhender autrement que comme un système binaire. De plus, le mémoire fournira une proposition de solutions et d'approches qui permettront une plus grande neutralité de la langue française. Des arguments seront proposés pour soutenir l'utilisation d'une langue neutre lorsqu'elle crée un environnement sûr et égal.

Le premier chapitre traite de la philosophie du langage et ses différents aspects. Le langage est considéré comme une institution sociale unique liée à la rationalité et au psychisme. Différents philosophes, tels que Chomsky, De Saussure et Piaget, abordent le langage sous des angles différents. Roman Jakobson identifie six fonctions linguistiques, à savoir les fonctions référentielle, émotive, conative, phatique, métalinguistique et poétique. La sociolinguistique explore la relation entre la langue et la société, la langue étant au cœur de l'identité et de la culture. La pragmatique se concentre sur les effets souhaitables du langage dans l'interaction sociale, en particulier les principes de coopération et de politesse. Ce chapitre aborde également le principe de politesse et son importance dans l'utilisation de la langue dans le cadre de l'interaction sociale. La politesse peut être perçue différemment selon les cultures, les sexes et les positions de pouvoir. Il décrit comment les erreurs de genre peuvent avoir des effets profonds sur les individus et influencer les interactions sociales. Le texte souligne le paradoxe de la normalisation de la langue, qui conduit à la culture d'une norme et à la suppression de la variation linguistique naturelle. Les tentatives de dicter la « bonne » langue sont considérées comme l'expression du conservatisme et de la tradition, alors que la langue authentique est une institution démocratique sans dichotomie « bien-mal ».

Le deuxième chapitre clé du mémoire commence par expliquer les termes majeurs associés à l'identité de genre et leur histoire, car il peut être difficile de s'y retrouver dans le langage en question, en particulier pour ceux qui ont peu d'expérience des communautés transgenres. Un concept clé est *le genre*, qui est défini comme le sexe social, se référant aux caractéristiques culturelles attribuées au sexe biologique masculin ou féminin. Le terme

cisgenre désigne les personnes qui s'identifient au sexe qui leur a été assigné à la naissance. Un autre terme important est *la dysphorie de genre*, qui décrit l'incongruité entre le sexe biologique et le genre interne. Cette dysphorie peut conduire à un traitement hormonal ou à une modification chirurgicale du corps. Le terme *intersexe* désigne les personnes dont les caractéristiques sexuelles ne correspondent pas aux définitions traditionnelles de l'homme et de la femme. Cette déviation du développement sexuel peut avoir des conséquences psychosociales et de nombreuses personnes intersexuées sont confrontées à la stigmatisation et à la honte. Un autre terme clé est celui de *transgenre*, qui désigne les personnes qui ne s'identifient pas au genre qui leur a été assigné à la naissance. Le transgenre peut exprimer une perception fixe ou fluide du genre. La fluidité du genre est souvent utilisée par les jeunes pour explorer différents aspects du genre. Certains traversent cette phase temporairement, tandis que d'autres en font un élément permanent de leur identité. Le terme transgenre englobe une variété d'interprétations et peut se référer à des individus qui subissent une transition, y compris des aspects sociaux et médicaux, pour se conformer à leur identité de genre. L'histoire du transgenre comprend l'origine du terme transgenre et la distinction entre les transsexuels et les personnes transgenres qui mettent l'accent sur l'aspect social de leur identité de genre. Le texte décrit également l'histoire des approches diagnostiques et thérapeutiques de l'identité transgenre. Le texte souligne que l'identification transgenre n'est pas nécessairement associée à une maladie mentale. La classification des problèmes associés à la communauté transgenre a été débattue, bien qu'il y ait un consensus sur le fait que ces conditions ne sont pas des troubles mentaux. L'Association américaine de psychologie (APA) reconnaît que la déviation du genre assigné à une personne n'est pas un trouble mental, mais maintient l'anxiété comme critère de diagnostic de la dysphorie de genre. Le texte aborde également la question de *l'identité non binaire*, qui comprend les personnes qui ne correspondent pas aux catégories traditionnelles de l'homme et de la femme. Historiquement, le genre a été compris comme un système binaire, et les écarts par rapport à ce système ont été considérés comme psychopathologiques. Les débats actuels portent sur le langage, la santé mentale, les interventions médicales et la reconnaissance juridique. Les discussions sur l'identité non binaire comprennent des explorations des différentes catégories de genre et d'orientation sexuelle. Dans leur article *Femininity/Masculinity* (2000), Stets et Burke décrivent

les origines des différences de compréhension de la féminité et de la masculinité dans la culture occidentale. Historiquement, les hommes ont été présentés comme agressifs et compétitifs, tandis que les femmes ont été présentées comme passives et expressives. À l'origine, ces différences étaient considérées comme naturelles, mais les connaissances actuelles montrent qu'elles sont façonnées par des influences sociales et culturelles. Le texte examine trois théories majeures concernant le développement de la féminité et de la masculinité : la théorie psychanalytique de Sigmund Freud, la théorie cognitive du développement de Lawrence Kohlberg et la théorie de l'apprentissage de Weitzman et Mischel. Ensemble, ces théories décrivent un processus en deux étapes au cours duquel les enfants découvrent d'abord leur sexe, puis apprennent ce qu'implique le fait d'être un homme ou une femme, en particulier dans le contexte de la féminité et de la masculinité. Le texte explore la diversité des genres dans l'histoire et les cultures. Trois cultures européennes et trois cultures non européennes sont analysées en détail. Le texte souligne comment les contextes historiques et culturels façonnent les notions de genre.

La théorie queer rejette le concept de « normalité » et met l'accent sur la relativité des valeurs sociales. Elle promeut également des modes de vie alternatifs et rejette les interprétations dichotomiques du genre. Les défis liés à l'intersectionnalité et aux privilèges culturels se posent lors du « coming out » des personnes non binaires. Le manque de diversité dans la représentation des personnes non binaires peut conduire à leur exclusion de leur propre communauté, ce qui souligne la nécessité de fournir un soutien et un espace aux groupes marginalisés.

En République tchèque, les droits de l'homme sont considérés comme essentiels, mais les personnes transgenres et non binaires peuvent être victimes de violations de ces droits. Le changement de sexe est réglementé dans la législation tchèque par des lois qui exigent la stérilisation. Cette pratique a été critiquée et la République tchèque est l'un des derniers pays d'Europe à exiger cette condition. Le changement de nom est possible, mais seulement pour un nom neutre pendant la transition en cours. Par rapport à la France, qui autorise le changement de sexe sans stérilisation, la République tchèque a une position plus restrictive sur ces questions.

Dans le chapitre 3, le mémoire se concentre sur des phénomènes linguistiques tels que les articles, les pronoms et le genre en tant que catégories grammaticales qui constituent des obstacles à la neutralité de la langue française. Dans le domaine des articles, l'origine de l'article défini français *le* et son développement à partir de ses racines latines sont décrits. La section sur les pronoms aborde la définition traditionnelle des pronoms et leurs différentes formes. Il est noté que les pronoms véhiculent plus d'informations grammaticales que sémantiques et peuvent exprimer la substitution, la deixis et l'anaphore. La partie suivante du chapitre se concentre sur le genre en tant que catégorie grammaticale dans les pronoms et les noms. La féminisation des noms et les problèmes associés à ce processus sont également abordés. Le texte discute la question de la correspondance entre le genre et le nombre, en particulier lorsque des noms de genres différents sont joints. Il est souligné que cette question concerne les catégories grammaticales et non le sexe. Enfin, l'auteur discute des termes utilisés pour s'adresser à quelqu'un et mentionne la question du mot *homme*, que certains considèrent comme porteur de connotations de domination masculine.

Le quatrième chapitre traite de l'aspect linguistique de la première partie du mémoire. Il commence par examiner la différence entre le français inclusif et le français neutre. Ce dernier est considéré comme une variante plus attentionnée du français inclusif. L'histoire du français inclusif commence en 1999 dans le but de promouvoir la juste représentation des femmes dans la langue. Au Canada, il existe un office de la langue française, Office québécois de la langue française, qui promeut l'écriture neutre et la prise en compte des personnes non binaires. En France, l'écriture inclusive est abordée différemment, en mettant l'accent sur différentes techniques telles que la féminisation lexicale. Le langage inclusif officiel au Canada comprend des formulations neutres et encourage l'utilisation de noms collectifs ou d'expressions épécènes pour s'adresser aux personnes non binaires. L'Office ne recommande pas l'utilisation de néologismes combinant le masculin et le féminin. En France, l'Académie française veille sur la langue mais ne propose pas de règles officielles en matière de langage inclusif. Il existe également un organisme, *le Haut Conseil à l'Égalité entre les femmes et les hommes*, qui s'efforce d'assurer l'égalité dans la communication publique, mais en mettant l'accent sur les stéréotypes et le déséquilibre entre les sexes. Toutefois, le manuel ne traite pas de la communication avec les personnes non binaires. Le texte explore les principes

d'un langage inclusif et neutre, en s'appuyant sur plusieurs manuels d'organisations travaillant sur le sujet. Des manuels tel que le *Guide pratique pour une communication publique sans stéréotype de sexe* fournissent des recommandations pour l'écriture inclusive, y compris l'attribution correcte des titres de poste en fonction du sexe, l'utilisation de formes neutres dans la correspondance et divers marqueurs graphiques pour l'écriture inclusive. *Le Guide de grammaire neutre et inclusive* d'un organisme communautaire féministe *Divergenres* présente des suggestions pour une grammaire neutre et inclusive. Les solutions linguistiques comprennent la féminisation des titres d'emploi, l'utilisation de termes épécènes et une nouvelle grammaire qui répond au besoin de représenter les individus non binaires. Un aperçu des phénomènes linguistiques utilisés par les communautés francophones non binaires est offert. Le texte explore les arguments des partisans et des opposants à l'écriture inclusive. Les opposants mettent l'accent sur les normes linguistiques traditionnelles et craignent que l'écriture inclusive ne perturbe la syntaxe et la fluidité des phrases, la considèrent comme une menace pour la stabilité de la langue et rejettent la manipulation de la langue. Les partisans, quant à eux, considèrent l'écriture inclusive comme un moyen de parvenir à l'égalité, de rendre les femmes visibles dans la langue et de résister aux stéréotypes machistes. Dans son article, Florence Ashley, activiste transgenre au Québec, propose plusieurs approches qui ont été utilisées pour parvenir à un langage neutre, en soulignant leurs avantages et leurs limites. Ces stratégies comprennent les expressions épécènes, les néologismes, l'alternance, l'homophonie et les marqueurs graphiques. Ashley examine également deux approches pour l'adoption de ces stratégies : l'approche modulaire et l'approche systématique. L'approche modulaire permet de combiner librement différentes stratégies, tandis que l'approche systématique définit un ensemble de règles. Il conclut en soulignant que la mise en œuvre réussie d'un français neutre nécessite une vision systématique qui devrait être adoptée par les institutions et les communautés dominantes. Le nouveau pronom *iel*, créé pour exprimer une réalité qui n'avait pas d'étiquette appropriée, est décrit en détail. Bien que son utilisation ait suscité des controverses dans la société francophone, certains dictionnaires, comme Le Robert, ont commencé à fournir des définitions. Cependant, en raison de sa construction, il reste limité à l'axe binaire, ce qui n'est pas idéal pour les personnes de genre fluide ou agenre. C'est pourquoi de nouveaux pronoms neutres, tels que *ol* ou *ul*, font leur apparition. Un article de Moser

et Devereux (2016) préconise l'utilisation de pronoms neutres comme stratégie pour améliorer la vie des personnes non conformes au genre. Les pronoms neutres sont considérés comme une alternative efficace et inclusive aux pronoms binaires traditionnels, qui respecte la diversité des identités de genre et favorise la sensibilité linguistique dans les situations de communication.

Le cinquième chapitre apporte un aperçu de la position de l'Académie française et des réactions à l'inclusion du pronom inclusif *iel* dans le dictionnaire du *Petit Robert*. L'Académie française se présente comme la gardienne de la langue française et de son identité nationale. Sa position sur l'écriture inclusive, publiée en 2017, la décrit comme un danger pour la langue française. Elle affirme qu'elle compliquerait l'enseignement et conduirait à l'illisibilité. La prise de position de l'Académie française est formulée de manière dramatique, mettant en garde contre le « danger mortel » de l'écriture inclusive et l'accusant de nuire à la langue et à son rayonnement. Cette position est critiquée par l'auteur dans le contexte des efforts déployés pour respecter l'identité de genre et l'inclusion dans la langue française. La réaction à l'inclusion du pronom *iel* dans le dictionnaire *Le Petit Robert* est également décrite. Les critiques, dont le politicien François Jolivet et le ministre de l'éducation Jean-Michel Blanquer, décrivent cette décision comme une intervention idéologique liée au « wokisme ». Jolivet considère que l'inclusion est incompatible avec les valeurs françaises et demande l'avis de l'Académie française. Blanquer estime lui aussi que l'écriture inclusive n'est pas l'avenir du français, surtout à un moment où les élèves consolident leurs connaissances de base. Le dictionnaire *Le Petit Robert* répond en mettant l'accent sur le suivi de l'évolution de la langue et en reflétant sa diversité sans nécessairement adhérer au contenu des mots. Cette situation montre les contradictions entre le désir de suivre l'évolution de la langue et le souci de préserver les valeurs traditionnelles. Dans l'ensemble, la réaction au langage inclusif et neutre en français reflète de profondes divergences d'opinion et de culture quant à la préservation de la norme et à l'adaptation de la langue aux exigences modernes de la sensibilité au genre. Le mémoire offre une vue d'ensemble des questions de genre d'un point de vue linguistique. Il associe la théorie à des exemples concrets et propose des solutions linguistiques spécifiques. L'utilisation d'un langage inclusif et neutre n'est pas préconisée dans toutes

les situations, mais il est en faveur de leur utilisation dans les situations où le partenaire dans un contexte de communication donné en exprime une préférence. En choisissant correctement un langage inclusif, nous créons un espace égal et sûr pour toutes les identités du genre.

Bibliografie

- Camion, Clément. 2018. „Écriture inclusive: les pronoms neutres ont-ils leur place?“ *En clair*. 30. listopad. Přístup získán 22. listopad 2023.
<https://www.enclair.ca/blogue/2018/11/30/ecriture-inclusive-les-pronoms-neutres-ont-ils-leur-place>
- „Écriture inclusive: les pronoms neutres ont-ils leur place?“ 2018. *En clair*. 30. listopad. Přístup získán 26. listopad 2023.
<https://www.enclair.ca/blogue/2018/11/30/ecriture-inclusive-les-pronoms-neutres-ont-ils-leur-place>
- „Changement de la mention du sexe dans les actes de l'état civil.“ 2022. *Service Public*. 2. březen. Přístup získán 8. listopad 2023.
<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34826>
- Charaudeau, Patrick. 2018. „L'écriture inclusive au défi de la neutralisation en français.“ *Le Débat* 13-31.
- Conrod, Kirby. 2018. „Pronouns and Gender in Language.“ *The Oxford Handbook of Language and Sexuality*.
- Čermák, František. 2011. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum.
- Ashley, Florence. 2019. „Les Personnes non-binaire en français : une perspective concernée et militante.“ *H-France Salon*.
- Barker, Meg-John. 2019. *Good Practice across the Counselling Professions 001: Gender, sexual, and relationship diversity (GSRD)*. Lutterworth: the British Association for Counselling and Psychotherapy.
- Bergman, S. Bear, a Meg-John Barker. 2017. „Non-binary Activism.“ V *Genderqueer and Non-Binary Genders, Critical and Applied Approaches in Sexuality, Gender and Identity*, autor: Christina Richards , Walter Pierre Bouman a Meg-John Barker, 31-51. Londýn: Palgrave Macmillan.
- Bhat, D. N. S. 2004. *Pronouns*. New York: Oxford University Press.

- „Déclaration de l'Académie française sur l'écriture dite "inclusive".“ 2017.
Académie française. 26. říjen. Přístup získán 26. listopad 2023.
<https://www.academie-francaise.fr/actualites/declaration-de-lacademie-francaise-sur-lecriture-dite-inclusive>
- „Désigner les personnes non binaires.“ 2021. *Office québécois de la langue française*.
Přístup získán 26. listopad 2023.
<https://vitrinelinguistique.oqlf.gouv.qc.ca/25370/la-redaction-et-la-communication/feminisation-et-redaction-epicene/redaction-epicene/formulation-neutre/designer-les-personnes-non-binaires>
- Dušková, Libuše. 2006. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha: Academia.
- Encyclopedia of Sex and Gender*. 2007. Macmillan Reference USA.
- „Femme, j'écris ton nom... : guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions.“ nedatováno. *Vie publique*. Přístup získán 26. listopad 2023.
<https://www.vie-publique.fr/rapport/25339-guide-daide-la-feminisation-des-noms-de-metiers>
- „Gender Dysphoria Diagnosis.“ 2017. *American Psychiatric Association*.
Přístup získán 28. říjen 2023.
<https://www.psychiatry.org/psychiatrists/diversity/education/transgender-and-gender-nonconforming-patients/gender-dysphoria-diagnosis>
- „Gender: Základní pojmy.“ 2016. *Český statistický úřad*. Přístup získán 28. říjen 2023.
https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy
- „genre.“ nedatováno. *Larousse*. Přístup získán 28. říjen 2023.
<https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/genre/36604>
- le Haut Conseil à l'Égalité. 2015. „Guide pratique pour une communication publique sans stéréotype de sexe.“ Haut Conseil à l'Égalité entre les femmes et les hommes, listopad.
- Hébert, Louis. 2020. *An Introduction to Applied Semiotics*. New York: Routledge.

„iel.“ nedatováno. *Le Robert Dico en ligne* . Přístup získán 26. listopad 2023.

<https://dictionnaire.lerobert.com/definition/iel>

Katz-Wise, Sabra L. 2020. „Gender fluidity: What it means and why support matters.“

Harvard Health Publishing . 3. prosinec. Přístup získán 26. listopad 2023.

<https://www.health.harvard.edu/blog/gender-fluidity-what-it-means-and-why-support-matters-2020120321544>

Košlerová, Anna. 2023. „České zákony o kastraci trans osob jsou evropskou anomálií.

Ministerstva jsou připravená jednat.“ *iRozhlas*. 22. březen. Přístup získán 11. listopad 2023.

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/trans-zakon-gender-zmena-pohlavi-rakusan-spravedlnost-zdravnictvi-vnitro-vlada_2303220630_ank

Kotková, Petra. 2023. „Česká právní úprava změny pohlaví ve světle evropských lidskoprávních standardů.“ *Právní prostor*. 11. duben. Přístup získán 7. listopad 2023.

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/ceska-pravni-uprava-zmeny-pohlavi-ve-svetle-evropskych-lidskopravnych-standardu>

Larousse. nedatováno. Přístup získán 28. říjen 2023. <https://www.larousse.fr>.

Leblé, Vincent. 2021. „Jean-Michel Blanquer et François Jolivet contre l'ajout du pronom "iel" dans Le Petit Robert.“ *La Nouvelle République*. 17. listopad. Přístup získán 25. listopad 2023.

<https://www.lanouvellerepublique.fr/a-la-une/jean-michel-blanquer-s-insurge-contre-l-integration-du-pronom-iel-dans-le-petit-robert>

„L'histoire.“ nedatováno. *Académie française*. Přístup získán 23. listopad 2023.

<https://www.academie-francaise.fr/linstitution/lhistoire>

Loiry, Maxime-Margaret, a Etienne Deshoulières. 2021. *Droits et Libertés des Personnes Transgenres, Guide Pratique et Modèles d'Actes*. Paříž: Stop Homophobie.

Marchello-Nizia, Chritiane. 1989. „Le neutre et l'impersonnel.“ V *Gendre et langage*, 173-179. Paříž: Linx.

Merriam-Webster. nedatováno. Přístup získán 28. říjen 2023.

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/gender>

Moser, Charles, a Maura Devereux. 2016. *Gender neutral pronouns: A modest proposal*. 7. září.

Office québécois de la langue française. nedatováno. Přístup získán 26. listopad 2023.

<https://www.oqlf.gouv.qc.ca>

„Qu'est-ce que la formulation neutre?“ 2021. *Office québécois de la langue française*.

Přístup získán 26. listopad 2023.

<https://vitrinelinguistique.oqlf.gouv.qc.ca/23990/la-redaction-et-la-communication/feminisation-et-redaction-epicene/redaction-epicene/formulation-neutre/quest-ce-que-la-formulation-neutre>

Richards, Christina, a Meg John Barker. 2015. *The Palgrave Handbook of the Psychology of Sexuality and Gender*. Londýn : Palgrave Macmillan.

Sadeghoghli, Hossein, a Masoumeh Niroomand. 2016. „Theories on Politeness by Focusing on Brown and Levinson's.“ *International Journal of Educational Investigations*.

Stets, Jan E., a Peter J. Burke. 2000. „Femininity/Masculinity.“ V *Encyclopedia of Sociology*, autor: Edgar F. Borgatta a Rhonda J. V. Montgomery, 997-1005. New York: Macmillan.

Stewart, Jay. 2017. „Academic Theory.“ V *Genderqueer and Non-Binary Genders, Critical and Applied Approches in Sexuality, Gender and Identity*, autor: Christina Richards, Walter Pierre Bouman a Meg-John Barker, 53-72. Londýn : Palgrave Macmillan.

Transparent. 2020-23. Přístup získán 28. říjen 2023.

<https://jsmetransparent.cz>

Vie publique. nedatováno. Přístup získán 26. listopad 2023.

<https://vie-publique.fr>

Vincent, Ben. 2020. *Non-Binary Genders, Navigating Communities, Identities and Healthcare*. Bristol: Policy Press.

Vincent, Ben, a Ana Manzano. 2017. „History and Cultural Diversity.“ V *Genderqueer and Non-Binary Genders, Critical and Applied Approaches in Sexuality, Gender and Identity*, autor: Christina Richards, Walter Pierre Bouman a Meg-John Barker, 11-30. Londýn: Palgrave Macmillan.